

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aybike TUNÇ

SÜRDÜREBİLİRLİK PERFORMANSININ FİNANSAL PERFORMANSA ETKİSİ: BİST
SÜRDÜREBİLİRLİK ENDEKSİNDEKİ BANKALAR İLE ENDEKS-DIŞI BANKALAR
ARASINDA BİR KARŞILAŞTIRMA

İşletme Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aybike TUNÇ

SÜRDÜREBİLİRLİK PERFORMANSININ FİNANSAL PERFORMANSA ETKİSİ : BİST
SÜRDÜREBİLİRLİK ENDEKSİNDEKİ BANKALAR İLE ENDEKS-DIŞI BANKALAR
ARASINDA BİR KARŞILAŞTIRMA

Danışman

Prof. Dr. Aslıhan ERSOY BOZCUK

İşletme Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Aybike Tunç'un bu çalışması, jürimiz tarafından İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Mesut DOĞAN (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Aslıhan ERSOY BOZCUK (İmza)

Üye : Doç. Dr. Güler Ferhan ÜNAL UYAR (İmza)

Tez Başlığı: Sürdürülebilirlik performansının finansal performansa etkisi : BİST
Sürdürülebilirlik Endeksindeki bankalar ile endeks-dışı bankalar arasında bir
karşılaştırma

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 13/07/2021

Mezuniyet Tarihi :/..../20...

(İmza)
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Sürdürülebilirlik Performansının Finansal Performansa Etkisi : BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki Bankalar İle Endeks-Dışı Bankalar Arasında Bir Karşılaştırma" adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

30 / 07 / 2021

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Aybike Tunç
Öğrenci Numarası	20185212016
Anabilim Dalı	İşletme
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Aslıhan Ersoy Bozcuk
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Sürdürülebilirlik performansının finansal performansa etkisi : BİST Sürdürülebilirlik Endeksindeki bankalar ile endeks-dışı bankalar arasında bir karşılaştırma
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1625720119 (Alıntılar Dahil); 1625719356 (Alıntılar Hariç)
Rapor Tarihi	30/07/2021
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %.9.... Alıntılar dahil: %..9...
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
<p>Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ...87.... sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır.</p> <p>Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:</p> <p>(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım.</p> <p>() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdeleri aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.</p>	
Gerekçe:	
<p>Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.</p> <p style="text-align: right;">Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Aslıhan Ersoy Bozcuk İmza</p>	

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
TEŞEKKÜR	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ TANIMI VE BU KAVRAMA BAĞLI BAŞLIKLARIN İNCELENMESİ

1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı	2
1.2. Sürdürülebilirlik Kavramının Akademik Gelişim Süreci	3
1.3. Kurumsal Sürdürülebilirlik Kavramı	4
1.3.1. Kurumsal Sürdürülebilirlik Kavramının Boyutları	5
1.4. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Elementleri	8
1.4.1. Sürdürülebilir Kalkınma	8
1.4.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk	9
1.4.3. Sosyal Paydaş Teorisi	11
1.4.4 Hesap Verebilirlik	11
1.5. Kurumsal Sürdürülebilirlik Kapsamındaki Problemler	12
1.5.1. Çevresel Problemler	12
1.5.2. Sosyal Problemler	13
1.5.3. Sosyal ve Çevresel Yönetime Yönelik Ekonomik Problemler	16
1.6. Türkiye’de Sürdürülebilirliğin Rolü	16
1.6.1. Türk Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilirliğin Rolü	19

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASININ TANIMI, ÇERÇEVELERİ VE PERFORMANS GÖSTERGELERİ

2.1. Kurumsal Raporlama	21
2.2. Sürdürülebilirlik Raporlaması.....	22
2.3. Sürdürülebilirlik Raporlamasının Tarihsel Gelişim Süreci.....	22
2.4. Entegre Raporlama (Integrated Reporting- IR)	23
2.5. Sürdürülebilirlik Kavramı ile İlgili Raporlama Rehberleri ve Standartları	24
2.5.1. Küresel Raporlama Girişimi (GRI)	24
2.5.2. AA1000APS Hesap Verebilirlik Prensipleri Standartı (AccountAbility Principles Standard)	27
2.5.3. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UN Global Compact - UNGC) ...	28
2.5.4. IFC Performans Standartları (IFC Performance Standards).....	29
2.5.5. Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project – CDP)	30
2.6. Kurumsal Sürdürülebilir Performans Ölçümünde Kullanılan Göstergeler.....	32
2.6.1. Çevresel Göstergeler	32
2.6.2. Sosyal Göstergeler.....	32
2.6.3. Ekonomik Göstergeler.....	33
2.7. Finansal Performans Analizinde Kullanılan Oranlar	34
2.7.1. Likidite Oranları	34
2.7.2. Karlılık Oranları	35
2.7.3. Piyasa Değeri Oranları	35
2.7.4. Kaldıraç Oranları.....	36
2.7.5. Bankacılık Sektöründe Yaygın Kullanılan Finansal Rasyolar	36
2.8. Sürdürülebilirlik Performansı ile Finansal Performans Arasındaki İlişki.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BIST SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİ'NDEKİ BANKALARIN VE TÜRKİYE'DEKİ ENDEKS DIŞI BANKALARIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANS VE FİNANSAL PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ

3.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırlılıkları	40
3.2. Araştırmanın Örnekleme	40
3.3. Araştırmanın Değişkenleri	41

3.4. Veri Toplama Yöntemi	41
3.5. Veri Analizi.....	42
3.6. Araştırmanın Hipotezleri	43
3.7. Bulgular	44
3.7.1.Sürdürülebilirlik Performansı Kriterleri için Güvenilirlik Analizi	44
3.7.2. BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki Bankalar ile Endeks Dışı Bankaların Sürdürülebilirlik Performanslarının Değerlendirilmesi	44
3.7.3. BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki Bankalar ile Endeks Dışı Bankaların Finansal Performans Değerlendirmesi	48
3.7.4 Sürdürülebilirlik Performansı ile Finansal Performans Arasındaki Korelasyon Analizi	50
SONUÇ	53
KAYNAKÇA.....	56
EKLER	70
ÖZGEÇMİŞ	73

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.5.1 GRI Ekonomik Göstergeler.....	26
Tablo 2.5.1 GRI Çevresel Göstergeler	27
Tablo 2.5.1 GRI Sosyal Göstergeler.....	27
Tablo 2.8 Sürdürülebilirlik Performansı ile Finansal performans arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar.....	38
Tablo 3.2 Araştırmada Yer Alan Bankalar	40
Tablo 3.3 Araştırmada Kullanılan Değişkenler	41
Tablo 3.4 Normal Dağılım Testi.....	42
Tablo 3.7.2 Çevresel Sürdürülebilirlik Performans Kriterleri	45
Tablo 3.7.2 Sosyal Sürdürülebilirlik Performans Kriterleri	46
Tablo 3.7.2 Araştırmada Yer Alan Bankaların Sürdürülebilirlik Performans Değerlendirmesi	47
Tablo 3.7.2 BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki Bankaların ve Endeks Dışı Bankaların Sürdürülebilirlik Performanslarına Mann Whitney U Testi Uygulaması.....	48
Tablo 3.7.3 Araştırmada Yer Alan Finansal Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri	49
Tablo 3.7.3 BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki Bankaların ve Endeks Dışı Bankaların Finansal Performanslarına Mann-Whitney U Testi Uygulaması.....	50
Tablo 3.7.4 BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki Bankaların ve Endeks Dışı Bankaların Spearman Korelasyon Analizi Sonucu	51

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB: Avrupa Birliği
BIST: Borsa İstanbul
CEO: İcra Kurulu Başkanı
CDP: Karbon Saydamlık Projesi
DGKK: Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu
EIRIS: Etik Yatırım Araştırma Hizmetleri
GAP: Güneydoğu Anadolu Projesi
GRI: Küresel Raporlama Girişimi
IFC: Uluslararası Finans Kurumu
ISO: Uluslararası Standartlar Örgütü
NASDAQ: National Association of Securities Dealers Automated Quotations
OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
UN: Birleşmiş Milletler
UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNGC: Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, 2015-2020 yılları arasında BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve Türkiye'deki endeks dışı bankaların finansal performansını ve sürdürülebilirlik performansını değerlendirmek ve bu performanslar arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmada 18 bankanın finansal ve sürdürülebilirlik verileri incelenmiştir. Finansal ve sürdürülebilirlikle ilgili veriler bankaların yayımladıkları faaliyet raporlarından ve sürdürülebilirlik raporlarından derlenmiştir.

Araştırmada yer alan finansal değişkenler; özsermaye karlılığı, aktif karlılığı, takipteki krediler oranı, toplam aktif ve net karıdır. Sürdürülebilirlik değişkenleri; toplam sürdürülebilirlik performansı ve sürdürülebilirliğin iki boyutu olan çevresel sürdürülebilirlik performansı ile sosyal sürdürülebilirlik performansıdır.

Araştırmada sürdürülebilirlik ve finansal verilerinin hepsi normal dağılıma sahip olmadığı için non-parametrik testler kullanılmıştır. İki grubun ortalamalarının karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. İki değişken arasındaki ilişki incelenirken ise Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Değerlendirmeler ve testler IBM SPSS Statics 21 ve MS Excel programları ile yapılmıştır.

BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve Türkiye'deki endeks dışı bankaların sürdürülebilirlik performansları hesaplanmış ve değerlendirilmiştir. İki grubun sürdürülebilirlik performansı karşılaştırılmasında Mann Whitney- U testi kullanılmıştır. Sonuç olarak, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların, endeks dışı bankalara göre daha yüksek sürdürülebilirlik performansı sergilediği görülmüştür. Ardından, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve Türkiye'deki endeks dışı bankaların finansal performansları aynı şekilde Mann Whitney U testi ile değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların, endeks dışı bankalara göre daha toplam aktife ve net kara sahip olduğu bulunmuştur. Son olarak, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve Türkiye'deki endeks dışı bankaların sürdürülebilirlik performansı ve finansal performansı arasındaki ilişki incelenmiştir. Spearman korelasyon analizine göre, finansal performans ve sürdürülebilirlik performansı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ama toplam aktif, net kar, aktif karlılığı ile sürdürülebilirlik performansı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: finansal performans, sürdürülebilirlik performansı, BIST sürdürülebilirlik endeksi, sürdürülebilirlik

SUMMARY

**IMPACT OF SUSTAINABILITY PERFORMANCE ON FINANCIAL
PERFORMANCE: A COMPARISON BETWEEN BANKS IN BIST
SUSTAINABILITY INDEX AND OUT OF INDEX BANKS**

The study's aim is to evaluate the financial performances and sustainability performances of banks in the BIST Sustainability Index and out of index banks in Turkey between the years 2015-2020 and to research the relationship between these performances. In the research, financial and sustainability data of 18 banks were examined. Financial and sustainability data are compiled from the annual reports and sustainability reports published by the banks.

Financial variables that used in the study are return on equity, return on assets, non-performing loans ratio, total assets and net profit. Sustainability variables are total sustainability performance, environmental sustainability performance and social sustainability performance.

In the research, non-parametric tests are used because sustainability and financial data are not normally distributed. The Mann-Whitney U test was used to compare the means of the two groups. Spearman Correlation Analysis was used to examine the relationship between the two variables. Analysis were performed by IBM SPSS Statics 21 and MS Excel programmes.

The sustainability performance of banks in the BIST Sustainability Index and out of index banks in Turkey are calculated and evaluated. The Mann Whitney-U test is used to compare the sustainability performances of the two groups. As a result, it has been observed that banks in the BIST Sustainability Index show higher sustainability performance than out of index banks. Then, the financial performances of banks in the BIST Sustainability Index and out of index banks in Turkey are also evaluated with the Mann Whitney U test. The result is that it has been found the banks in the BIST Sustainability Index have more total assets and net profits than out of index banks. Finally, the relationship between the sustainability performance and financial performance of banks in the BIST Sustainability Index and out of index banks in Turkey has been examined. According to Spearman correlation analysis, no significant relationship was found between financial performance and sustainability performance. However, a positive and significant relationship was found between total assets, net profit, return on assets and sustainability performance.

Keywords: financial performance, sustainability performance, BIST sustainability index, sustainability

TEŐEKKÖR

Bana bu yolda her zaman destek olan canım aileme, tez yazarken dibimden ayrılmayan ve patileriyle destek olan canım kedim Őeri'ye ve danışmanlık konusunda bana yardımcı olan değerli Prof. Dr. Aslıhan ERSOY BOZCUK'a teŐekkürlerimi borç bilirim.

ÖNSÖZ

Sürdürülebilirlik kavramı, temel olarak kaynakların korunması teorisi üzerine ortaya çıkmıştır. Kaynak korunmasından, dünyaya karşı sorumluluğumuz evresine kadar değerli bilim insanları sürdürülebilirlik kavramı üzerine pek çok araştırma yapmıştır. Uluslararası ve yerel kuruluşlar önemli sürdürülebilir girişimlerde bulunmuştur ve bu sayede sürdürülebilirlik kavramı toplumun, ekonominin ve doğanın durumunu önemli ölçüde etkilemiştir.

Dünyadaki kaynakların tüketilmesi ile doğanın, toplumun ve ekonominin akışını ve dinamiklerini etkileme konusunda kar amacı güden işletmeler önemli bir role sahiptirler. Bu bağlamda, işletmelere düşen sorumluluk payı oldukça yüksektir. Toplum, doğa ve gelecek nesiller için bu sorumluluğa riayet etmesi ve sürdürülebilir faaliyetlerde bulunması beklenmektedir.

Bu çalışmada, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve Türkiye'deki en dışı bankaların 2015-2020 yılları arasındaki sürdürülebilirlik performansı ve finansal performansı değerlendirilmiştir ve bu performanslar arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada performansların karşılaştırılması için Mann-Whitney U testi, iki değişken arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için de Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Sürdürülebilirlik ve finansal performans değerlendirmesi sonucu; BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankalar, endeks dışı bankalara göre daha yüksek sürdürülebilirlik performansına, toplam aktife ve net kadar sahip olduğu bulunmuştur. Sürdürülebilirlik ve finansal performans arasındaki ilişki incelendiğinde ise; BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve endeks dışı bankaların sürdürülebilirlik performansı ile finansal performansı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ama aktif karlılığı, toplam aktif, net kar ile sürdürülebilirlik performansı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

GİRİŞ

Sürdürülebilirlik kavramı bugünlerde oldukça önemli bir konuma sahiptir. Birleşmiş Milletler tarafından imzalanan 1987’de Brundthland Rapor’unun sürdürülebilirliğin gelişimine ve bilinirliğine katkısı büyüktür. Sürdürülebilirlik latince “subtenir” kelimesinden türemiştir. “Subtenir” kelimesi Türkçede “korumak” , “sürdürmek” veya “aşağıdan desteklemek” gibi anlamlara denk gelmektedir. Sürdürülebilirlik kavramının literatürdeki genel tanımı ise; gelecekteki nesillerin kaynak kullanma yetisini engellemeden şu an dünyanın sahip olduğu kaynakları adaletli ve verimli kullanmaktır. Daha açık ifade edilmesi gerekirse dünya vatandaşlarının geleceğe kaynakları miras bırakabilmesi için, sahip olduğu ekonomik, sosyal ve çevresel kaynakları oldukça dikkatli tüketmelidir. Vatandaşların yanı sıra işletmelere de sürdürülebilirlik konusunda büyük sorumluluklar düşmektedir. Literatürde bunun karşılığı kurumsal sürdürülebilirlik kavramıdır. Sürdürülebilirlik kavramı daha makro ölçekli bir içeriğe sahipken, kurumsal sürdürülebilirlik mikro bir içeriğe sahiptir. Sürdürülebilirlik kavramını benimsemiş işletmeler sadece kar maksimizasyonu odaklanmazlar. Bunun yanında çevreye, topluma ve ekonomiye karşı sorumluluk sahibi olduklarının bilincinde hareket etmektedirler. Bu çalışmada incelenen bankacılık sektörü ilk başta sürdürülebilirlik anlamında çok büyük bir öneme sahip olmadığı öngörülebilmektedir. Fakat bankacılık sektörü doğrudan etkisinin yanında, dolaylı olarak da dünyanın ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Bunun sebebi, bankaların işletmelere faaliyetlerine yardımcı olabilmek için kredi temin etmesidir. Eğer kredi verdiği işletme dünya kaynaklarına karşı tahribat edici faaliyetlerde bulunuyorsa, bankacılık sektörü de bu sebeple dolaylı bir role sahiptir. Bu sebeple bankacılık sektörü kendi içerisinde sürdürülebilirlik faaliyetlerine dikkat etmesi yanında ayrıca kredi verdiği işletmelere ve projelere de oldukça dikkat etmelidir.

Bu çalışmada BIST Sürdürülebilirlik Endeksi’deki bankalar ve endeksdışı bankaların sürdürülebilirlik ve finansal faaliyetleri değerlendirilecektir ve bu performanslar arasındaki ilişki incelenecektir. İlk bölümde sürdürülebilirlik kavramı ve bu kavrama dair teoriler sunulmuştur. İkinci bölümde ise sürdürülebilirlik raporlaması, sürdürülebilirlik raporlaması standartları, ve sürdürülebilirlik raporlarında kullanılan finansal oranlar irdelenmiştir. Son olarak da üçüncü bölümde örnekleme yer alan bankaların finansal ve sürdürülebilirlik performansları değerlendirilmiştir ve bu performanslar arasındaki ilişki incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ TANIMI VE BU KAVRAMA BAĞLI BAŞLIKLARIN İNCELENMESİ

1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Bugünlerde baskınlığını gösteren ekonomik dünya görüşü neo-klasik ekonomi modeline dayanmaktadır. Bu baskın paradigmanın temelleri serbest piyasada ve özel mülkiyetin himayesinde köklenmiştir. Neo-klasik ekonomi modelinin amacı üretilen her üründen maksimum ekonomik değeri yaratmak ve işletmenin karlılık seviyesini maksimum seviyeye ulaştırmaktır. Bu maksimum değeri yaratmak için de doğal kaynaklara ulaşmanın, iş gücü elde etmenin ve üretim sürecinin en verimli yolu aranmaktadır. Ancak neo-klasik ekonomik modelin ekonomik değer yaratma yolunda verdiği mücadele, olumlu gözükse de çevresel, ekonomik ve sosyal konularda yarattığı tahribatlar olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Dolayısıyla neo-klasik ekonomik modelin doğasının da kendi içerisinde çelişkiler barındırdığı görülmektedir (Stubbs ve Cocklin, 2008: 105).

Bu neo-klasik ekonomik modele karşılık, sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik kavramının Latince karşılığı olan “subtenir” kelimesi “korumak” veya “aşağıdan desteklemek” anlamında kullanılmaktadır (Ozmehmet, 2008:2). Sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak 1713 yılında ormancılık alanında kullanılmıştır. O yıllarda sürdürülebilirlik, ormandaki ağaçların gereğinden fazla hasat edilmemesi anlamına gelmekteydi (Kuhlman ve Farrington, 2010: 3437).

Sürdürülebilirliğin resmi tanınırlığını kabul eden Brundthland Raporu’na (1987) göre sürdürülebilirlik, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama yetisini engellemeden bugünün ihtiyaçlarını karşılama kavramı olarak kabul edilmiştir (Goodland,1995:4). Sürdürülebilirlik, günümüz neslinin gelecekteki nesil ile uzun vadeli etik ilişki içeren önemli bir normatif düzenleme ilkesi olarak kabul edilmiştir (Hansmann vd., 2012: 451). Soubbotina, 2014 yılında yayınladığı raporda DGÇK’nun tanımına ithafen, sürdürülebilirlik nosyonunun eşitlik kavramı ile benzer bir bağlantısının olduğunu vurgulanmıştır. Raporda belirtilen eşitlik kavramı, jenerasyonlar arasındaki kaynakların adaletli paylaşılması ve jenerasyonların ihtiyaçlarını karşılarken aynı koşullara sahip olması esasını taşımaktadır. Bu esasın gerçekleşmesi için de sürdürülebilirlik hedeflerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Altuntaş ve Türker, 2012: 41).

Elbette, bu tanımlama sadece Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun katkısıyla sınırlı kalmamıştır (Goodland,1995:4). Raporun yayınlanmasından itibaren sürdürülebilirlik kavramı ile alakalı farklı tanımlamalar önerilmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramına dair farklı perspektifler mevcuttur. Farklı perspektifleri içinde barındıran en kapsamlı model Üç Sütun Modeli (Three Pillars Model) modelidir. Brundthland Raporu'ndaki tanımlama ise sadece İki Sütun modeli üzerine kuruludur. İlk sütuna karşılık gelen konu çevre, ikinci sütununa karşılık gelen konu ise kalkınmadır.

Üç Sütun Modeli'nde ise kalkınma faktörü özelleştirilerek sosyal ve ekonomik faktörler iki ayrı sütunda ele alınmıştır. Modelin kalkınma faktörünü iki gruba ayırmasının temel sebebi sadece ekonomik kazanımlar değil, insanın refahını ölçmek ve korumak içindir. Böylelikle karar verme aşamasında çevresel, sosyal ve ekonomik faktörler dikkate alınmalıdır (Pope vd.,2014: 610). Bu modelin boyutlarına insanlar (sosyal), gezegen (çevresel) ve karlar (ekonomik) olmak üzere farklı isimler de önerilmiştir (Slaper ve Hall, 2011: 1).

Kurumsal olarak Üç Sütun Modeli ayrıca paydaş teorisine dayanmaktadır. Bu bağlamda, bir işletmenin doğrudan faaliyet ilişkileri olan paydaşları ile sınırlı değildir. Ayrıca yerel topluluklar müşteriler, çalışanlar ve tedarikçiler ve hükümetler de sürdürülebilirlik performans ölçümüne dahildir (Hubbard, 2009:180).

1.2. Sürdürülebilirlik Kavramının Akademik Gelişim Süreci

Ekonomik sürdürülebilirlik kavramı, John Stuart Mill'in 1848 yılındaki "Principles of Political Economy" kitabında ve Thomas Robert Malthus'un 1878 yılındaki "An Essay on the Principle of Population" yazısında ilk ortaya çıkmıştır. Mill, özgürce ekonomik büyümenin gerçekleşmesi savunmasına karşılık çevrenin de bu süreçte korunması gerektiğini vurgulamıştır (Goodland, 1995:7). Malthus ise kontrolsüz nüfus artışının sınırlı kaynak üzerinde bir tehdit olduğunu ve bu tehdit devam ederse jenerasyonlar arasında adaletli kaynak paylaşımının zor olacağını söylemiştir (Dresner,2008:3).

Bugünün ekonomistleri ise, ekonomik sürdürülebilirliğin dayanak noktasını çevre olarak benimsemektedirler. Onlara göre ekonomik sürdürülebilirliğin temeli David Ricardo'nun savunduğu çevre odaklı teknolojik-optimizmdir. Ricardo, insanlığın dahiliği ve bilimsel buluşları sayesinde kaynakların tükenmesinin erteleneceğini ve kaynakların dağılımında daha eşitlikçi bir yöntemin olacağını savunmuştur (Goodland, 1995:7).

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yayınladığı Brundthland Raporu ile sürdürülebilirlik kavramı dünya çapında büyük bir farkındalık kazanmıştır. 1990'larda ise Ulusal Bilim Konseyi sürdürülebilir kalkınmaya yönelik teknolojik ve bilimsel

çalışmaların başlatılmasına önayak olmuştur. Tokyo Üniversitesi'nde sürdürülebilirliğin artık bir bilim olması gerektiği öne sürülmüş ve buna yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu sırada Küresel Sürdürülebilirlik için İttifak Örgütü ile birlikte Massachusetts Teknoloji Enstitüsü, İsviçre Federal Teknoloji Enstitüsü ve Chalmers Teknoloji Üniversitesi de sürdürülebilirlik için araştırmalarına ve eğitimlerine devam etmişlerdir.

2005 yılına gelindiğinde Tokyo Üniversitesi, sürdürülebilirlik bilimi için entegre araştırma sistemini kurmuş ve ülke odaklı araştırma yapabilmek adına Japonya'daki üniversiteleri davet etmiştir. Kyoto, Osaka, Hokkaido ve İbaraki Üniversiteleri entegre araştırma sisteminde yer almayı kabul etmişlerdir. Yapılan araştırmaların sadece Japonya'daki üniversiteler ile sınırlı olmasını istememişler ve araştırma panelini tüm dünyaya açmışlardır (Komiya ve Takeuchi 2006:1).

1.3.Kurumsal Sürdürülebilirlik Kavramı

1980'lerin sonlarına kadar, iş dünyasının liderleri genellikle bir şirketin kazançlarını istikrarlı bir şekilde arttırabilme kabiliyeti anlamına gelen 'sürdürülebilirlik' terimini kullanmışlardır. Bu terimin içerik olarak bir adım daha ileri götürülmesi ile kurumsal sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmıştır (Schaltegger vd.,2012:97). Günümüzde ise kurumsal sürdürülebilirlik kavramı, işletmenin sosyal, ekonomik ve doğal kaynak kullanımı dahil olmak üzere iş ortamının her boyutunu kapsamaktadır (Adams vd.,2012:2). Ayrıca, kurumsal sürdürülebilirliğin kurumsal sosyal sorumluluk ile yakından ilişkili olduğu da öne sürülmüştür (Roca ve Searcy, 2012: 104).

Dyllick ve Hockerts'a (2002;131) göre kurumsal sürdürülebilirlik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğin karmasıdır. Bu kavrama göre, ticari işletmelerin üretim sürecinde verdikleri çevre tahribatının önlenmesi amacıyla geliştirdikleri stratejiler ve prensipler, işletmelerin uzun soluklu olmasını sağlamaktadırlar. Ticari işletmeler karmaşık ticari hayatın bir parçası olarak sürdürülebilir kalkınmanın en önemli oyuncularından birisidir ve bu parçanın eksikliği sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesini imkânsız kılmaktadır. İşletmenin gerçekleştirdiği her türlü aksiyon sürdürülebilirlik kalkınmanın sonuçlarını etkilemektedir (Kuşat, 2012:229).

Teorik olarak işletmenin sürdürülebilirlik açısından güçlü bir itibara sahip olması ortalamanın üzerinde kârlılığa sahip olmasına ve hissedarların servetini maksimize etmesine olanak sağlamaktadır. Kurumsal sürdürülebilirlik çabaları aynı zamanda sermaye piyasalarına ve tüketicilere işletmenin ürün ve hizmetlerinin genel kalitesinin sinyallerini vermektedir (Adams vd., 2012: 4). Sürdürülebilir davranış ticari ortama değer katmaktadır ve iyi bir iş

anlayışı sağlamaktadır. Kurumsal imajı şekillendirmek için de yararlı bir araçtır. İşletmenin sahip olduğu yeteneklerin ve gerçekleştirdiği faaliyetlerin değerlendirilmesine yardımcı olmaktadır (Aggarwal, 2013: 62).

Kurumsal sürdürülebilirliğin, sürdürülebilirlik kavramının önemli bir parçası olduğu önceki paragraflarda bahsedilmiştir. Lakin araştırmacılar kurumsal sürdürülebilirlik kavramının organizasyonlarda nasıl bir tanımlamaya sahip olduğu konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Milne vd., (2006:804)'e göre, sürdürülebilirlik kavramında iki farklı düşünce kümesi oluşmuştur.

Bunlardan birisi, sürdürülebilirlik işlevsellik çizgisinde daha baskındır. Basit bir şekilde açıklanması gerekirse işletme bir vücut, sürdürülebilirlik misyonu ise bir organdır. Hart (1995:987) ile Porter ve Van der Linde (1995:122) 'ye göre sürdürülebilirlik hem işletme hem de çevre kazançlı bir durumdur ve çıkar ilişkisi mevcuttur.

İkinci görüş ise, daha kritik ve daha radikal bir yapıya sahiptir. Organizasyon içinde gerçekleşecek değişimler daha hızlı, çevre odaklı ve devrimsel olmalıdır. Bu görüş doğal kaynakların verimli paylaşılmasını öngörmekle kalmayıp şu anki nesil ve gelecekteki nesil arasındaki adaletli dağılımına da önem vermektedir. Bu görüşe sahip araştırmacılar, kar üzerine odaklı işletmeler adına endişe duymaktadır. Çünkü, bu kar odaklı yaklaşımın çıkar üzerine kurulu olduğunu ve doğa tahribatına ön ayak olduğunu savunmaktadırlar (Milne vd.,2006:804).

1.3.1. Kurumsal Sürdürülebilirlik Kavramının Boyutları

Sürdürülebilirlik kavramı çok geniş bir kapsama sahip olduğu için bünyesinde farklı yaklaşımlar barındırmaktadır. Çevresel, ekonomik veya sosyal alanlarda uzmanlaşmış araştırmacılar bu yüzden farklı boyutlara odaklanarak çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmaları esas olarak da üç temel boyutta sınıflandırmak mümkündür. Bunlar çevresel sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik ve ekonomik sürdürülebilirliktir.

1.3.1.1. Çevresel Sürdürülebilirlik

Çevresel sürdürülebilirlik, doğal yaşam sisteminin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesini amaçlamaktadır. Temel doğal kaynakların başında temiz hava, temiz su ve temiz toprak gelmektedir. Her ne kadar doğal kaynakların kapasiteleri fazla olduğu düşünülse de aslında sınırlıdır. Çevresel sürdürülebilirlik kavramı da doğal kaynakların tükenmesi yerine verimli bir şekilde kullanımını ve devamlılığını öngörmektedir (Moldan vd., 2012:6). Morelli(2011:5)'ye göre sürdürülebilirliğin çevresel boyutu, ekonomik ve sosyal boyutun dayanak noktasıdır. Yetersiz çevre koşullarının oluşması, sosyal sürdürülebilirliğin bir parçası olan toplumun kötü etkilenmesine sebep olacaktır. Aynı şekilde ekonomik sürdürülebilirlik üretim süreci için ham

maddeye, enerjiye ve çevresel kaynaklara bağlıdır, yetersizlik durumunda ise ekonomik sürdürülebilirlik mümkün olmayacaktır.

Çevresel sürdürülebilirliğin ilk odak noktası sadece insan yaşamını korumaktır. Bu sayede beşerî sermaye canlılığını kaybetmeyecektir. Lakin zaman geçtikçe bu düşünce yapısı evrim geçirerek başka canlı türlerinin de korunması gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Çünkü canlı türlerinin korunmasıyla insanların ve işletmelerin temel ihtiyaçları karşılanabilecektir. Daha tartışmalı olan nokta ise, çevresel sürdürülebilirlik için sorulan önemli kritik sorulardır: “İnsan türü başka kaç tane canlı türüyle dünyayı paylaşmaya isteklidir?” ve “İnsan türünün daha çok yer edinebilmesi ve devamlılığını sağlamak için diğer canlı türlerinin yok olmasına izin verilmeli midir?”. Bu sorular çevre odaklı ve insan odaklı araştırmacılar tarafından tartışılmış olup henüz bir görüş birliğine varılamamıştır (Goodland, 1995:7).

Çevre odaklı bakış açısıyla ortaya atılan bir diğer düşünce kümesi ise kapsam olarak daha geniştir. Bu bakış açısına göre, çevresel sürdürülebilirlik modeli, çevresel kalkınmayı desteklemek yerine ekonomik büyüme için çevresel kriz yaratan yasal oluşumların ve sistemlerin her zaman karşısında durmalıdır. İşletmelerin doğal kaynak yönetimi ve gelecek nesil konusunda menfaat sahiplerinin (shareholders), paydaşlara (stakeholders) göre daha fazla söz sahibi olmalıdır, çünkü menfaat sahipleri temel olarak işletmenin başarısına ve itibarına önem vermektedir. Ayrıca çevresel sürdürülebilirlik modeli, doğal kaynakların satımında daha düşük indirim oranlarının uygulanmasını ön görür. Bu sayede doğal kaynakların tüketimi daha az olacak ve gelecek nesile daha eşit bir şekilde dağıtılacaktır. Ürünler konusunda ise işletmeler en az karbon ayak izini bırakacak şekilde üretimini yapmalı veya servisini gerçekleştirmelidir (Gouldson ve Murphy, 1997:76 ; Hart, 1997:66; Jacobs, 1997:47).

Aynı zamanda kurumsal sürdürülebilirliğin bir boyutu olan çevresel sürdürülebilirlik işletme açısından büyük bir önem arz etmektedir. İşletmeler, ister işletmenin sadece ofis binalarının aydınlatılmasıyla, ister daha da önemlisi üretim süreçlerinden kaynaklanan atık ve emisyonlarla çevreye büyük bir etkileri vardır. İşletme çevresel sürdürülebilir yönetimiyle ekolojik ayak izini azaltarak bu etkilerin zararlarını azaltabilir (Bansal, 2005:199).

1.3.1.2. Sosyal Sürdürülebilirlik

Sosyal sürdürülebilirlik, toplumların yaşam kalitesini arttırmaya yönelik çaba durumunun ve sürecinin bütünüdür. Eğer sosyal sürdürülebilirlik durumu gerçekleştirilmemiş veya gerçekleştirilmeme çabası içinde ise toplum bireyleri risk altındadır (McKenzie,2004: 12). Sürdürülebilirliğin sosyal yönleri giderek önem kazanmakta olup sosyoloji gibi farklı alanlarda da sosyal sürdürülebilirliği tartışan araştırmalar yayımlanmaya başlamıştır (Ajmal,2018:331).

Sosyal sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak küresel çapta fakirlik oranının artmasıyla önemli bir boyut haline gelmiştir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, sosyal sermayenin önemli bir çoğunluğunun ülke ekonomisine katkıda bulunacak yetiye sahip olamamasıdır. Bu bağlamı daha net açıklamamız gerekirse insan eğer gerekli eğitim, sağlık ve beslenme ihtiyacını karşılayamazsa ülkenin ekonomik kalkınmasında pasif bir role sahip olur. Bireyin aktif bir role bürünebilmesi için, ülkenin yaptığı yatırımlara güçlü bir karşılık vermesi beklenmektedir. Goodland'e göre, insanlığa eğitim, sağlık ve beslenme için yapılan yatırımlar sosyal sürdürülebilirliğin oluşmasına yardım eden en önemli faktörlerdir (Goodland,1995:3).

McKenzie (2004: 13), sosyal sürdürülebilirliği benimsemiş ülkelerin ve kurumların tek sorumluluğunun sadece temel ihtiyaçları karşılamak olmadığını belirtmiştir. Bu sorumluluklardan bazıları; nesiller arası eşitliği sağlamak, vatandaşların politik olarak aktif katılımını sağlamak, sosyal sürdürülebilirliğin gelecekte de devamlılığı için toplumun ve organizasyonların bu sorumluluğu hissetmesini sağlamak ve toplumun güçlü yanlarını ve ihtiyaçlarını tanımlayacak mekanizmaların oluşturulmasıdır.

Kurumsal sosyal sürdürülebilirlik, özellikle politik ve ekonomik nüfuzu olan büyük şirketlere, ikinci olarak da en savunmasız sosyal gruplara atıfta bulunmaktadır. Hayırseverliğin yanı sıra şirketler, toplumun savunmasız kesimlerine yardımcı olacak yeni operasyonlar geliştirerek sosyal sürdürülebilirliğin önemli bir sorumluluğunu yerine getirebilmektedirler (Sodhi ve Tang,2018:883). Sosyal sürdürülebilirlikle ilgilenen işletmeler için önemli bir zorluk olan finansal yaklaşımları ve uzun vadeli sosyal amaçları arasındaki boşluğu kapatmaktır (Ajmal,2018:328). Şirket bu zorlukla uğraşırken iş yerindeki güvenlik, sağlık ve çalışma koşullarını, personellerin refah ve mutluluk gibi sosyal sorumluluklarını yerine getirmelidir (Hutchins ve Sutherland,2008:1621).

1.3.1.3. Ekonomik Sürdürülebilirlik

Ekonomik sürdürülebilirlik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğin katkısıyla ekonomik büyümenin veya karlılığın sağlanmasıdır. Sürdürülebilirliğin bu boyutu, 2008'de yaşanan küresel kriz ile daha büyük bir önem kazanmıştır. Çünkü yaşanan küresel krizle birlikte, insanların işlerini kaybetme korkusu ile devlete ve işletmelere yansıyan finansal artmıştır (Choi ve Ng, 2011:270).

Ekonomik sürdürülebilirlik, mikro ekonomik ve makro ekonomik olarak incelenebilir. Makro ekonomik boyutuyla sürdürülebilirlik ülke ekonomisinin büyümesine katkıda bulunur. Mikro ekonomik boyutta ise işletme çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin etkisiyle karlılık sağlar. Mikro ekonomik olarak ekonomik sürdürülebilirliğin etkisini anlayabilmek için

işletmenin finansal performansı, işletmenin maddi olmayan varlıklarını nasıl yönettiği, işletmenin ülke ve dünya ekonomisine nasıl etki ettiği ve son olarak da çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği nasıl yönettiklerine dair raporlar incelenmelidir. Raporu sağlıklı bir şekilde yorumlayabilmek için ise işletmenin karlılığını, beşeri sermayesini ve bilgisini, yatırımlarını, emek gücünün üretkenliğini, toplumsal kalkınmaya katkılarını, ürün ve servislerini ve kamu politikasını dikkate almak gerekmektedir (Tuppen ve Zadek, 2000).

Doane ve MacGillivray (2001:15)'e göre, eğer işletme ekonomik sürdürülebilirliğini sağlayamazsa yaşamda kalma süresini oldukça aza indirmektedir. Bu bilgiye ek olarak işletme ekonomik sürdürülebilirliğini iç çevreye odaklamak yerine dış çevreye odaklarsa bunun sonucu olarak pazarda kendilerine daha sağlam ve uzun süreli bir yer edinebilmektedirler.

1.4. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Elementleri

1.4.1. Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma günümüzde aynı anlamlarda kullanılsa da geldikleri kökenler farklıdır ve kavram olarak farklı tanımlara sahiplerdir. Sürdürülebilirlik kavramı ekoloji biliminin ışığında ortaya çıkmıştır ve başta konsantr olduğu konular çevresel konulardır. Sürdürülebilir kalkınma nosyonunun ilk odak noktası ise toplumdur ve çıkış noktası da DÇKK'nın yayınladığı Brundtland Raporu'dur. Bu rapor sayesinde sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları arasında bir köprü kurulmuştur (Ihlen ve Roper,2014:42).

Sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunmasını ve toplumun menfaatlerini temel olarak ekonomik büyüme sürecini ekonomi, hukuk, işletme yönetimi ve siyaset bilimi çerçevesinde geliştirmeyi amaç edinmiştir (Kurnaz ve Kestane, 2016:3). Daha basitçe, sürdürülebilir kalkınma ekonomik büyüme sürecinde çevresel ve sosyal konulardaki hassasiyetle birlikte dengeleme olarak tanımlanmıştır (Tokgöz ve Once, 2009:257).

1992 yılında gerçekleştirilmiş olan Yeryüzü Zirvesi'nden beri yönetim ve sanayi alanında sürdürülebilir kalkınma kavramı yaygın bir şekilde kabul görmeye başlamıştır (Tokgöz ve Once,2009:257). Bu kabulün ışığında, Birleşmiş Milletler Rio+20 Zirvesi'nde sürdürülebilir kalkınma için 2030 yılına dair temel 6 amaç belirlenmiştir (Griggs vd., 2013:307):

- Fakirliği bitirmek, toplumun iş olanaklarını arttırmak, besin, eğitim, barınma, sağlık ihtiyaçlarını karşılamak ve bireyler arası tüketim ile üretim eşitsizliğini azaltmak.
- Dünyada açlığı bitirmek ve sürdürülebilir sistemle üretilmiş, dağıtılmış ve tüketilmiş sağlıklı besinleri topluma sağlamak.

- Biyoçeşitliliği korumak ve üretken bir ekosistemi sağlamak.
- Küresel olarak suların temizliğini ve arınmasını sağlamak ve su kaynaklarının verimli kullanımı için güvenilir bir yönetim tayin etmek.

1.4.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Amerika'da, 20. yüzyılın başlarında iş gücünde ciddi olarak iş etiğinde bozulmaların yaşandığı, çalışanların yasaklı maddeler kullanarak iş ortamına zarar verdiği ve toplumsal eğitimlerinde bir düşüşün olduğu problemlere tanık olunmuştur. İş gücünün kalitesizleşmeye başlamasıyla şirketler operasyonlarında nicelik ve nitelik olarak olumsuz etkilenmiştir. O zamanlarda hükümet iş gücü problemlerini çözmeye yönelik politikalar uygulamakta gönülsüz olduğu için bu sorunu çözme sorumluluğu da şirketlere kalmıştır. Bu sorumluluk yüklenmesi ile birlikte, şirketlerde sosyal sorumluluk kavramı can suyunu almış ve gelişmeye başlamıştır (Bowie,1995:59).

Ahlak felsefesinin kökenlerine dayanan ve en eski kavramlardan birisi olan (Tokgöz ve Önce,2009:257) kurumsal sosyal sorumluluk, organizasyonların çevresel ve sosyal duyarlıklarını gönüllü olarak iş faaliyetlerine uyarlama anlayışıdır.Yaşam kalitesinin artırılması ve sürdürülebilirliğin devamlılığı için kurumların önemli görevleri yerine getirmesi gerekmektedir. Bunun için de organizasyon bünyesinde kurumsal sosyal sorumluluk adına amaçların geliştirilmesi ve planların uygulanması beklenmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk bünyesinde şirketin ürettiği etik kodlar, sürdürülebilirlik raporları ve kurumsal vatandaşlık ilkesi sürdürülebilirlik kavramına da ayrıca büyük katkı sağlar (Tokgöz ve Önce,2009:257).

Kurumsal sosyal sorumluluğun yerine getirilmesi için yapılması gereken dört ödev vardır. İlk olarak şirket pozitif bir finansal performans için karlı olmalı ve verimli iş faaliyetleri gerçekleştirmelidir. Bu ödevin gerçekleştirilmesi ekonomik sürdürülebilirliğin etkin olabilmesi için oldukça önemlidir. Diğer sorumluluklar ise hukuki düzene uymak, topluluğa karşı etik olmak ve toplumsal problemlere karşı gönüllü olarak çözüm aramaktır (Argüden, 2007:38).

İşletmenin sahip olduğu bu dört ana ödevin muhatapları aşağıda belirtilmiştir (Yanık ve Türker,2012:294).

- 1) Ekonomik olarak sorumlu oldukları:
 - Hissedar ve sermayedar

- Çalışanlar
 - Kreditorler
 - Müşteri ve Tüketiciler
 - Tedarikçiler
 - Rakipler
- 2) Yasal olarak sorumlu oldukları:

- Devlet
- Siyasal Sistemler
- Demokrasi ve İnsan Hakları
- Sosyal Çevre
- Doğa ve Çevre

3) Etik olarak sorumlu oldukları:

- Sosyal Çevre
- Rakip
- Sağlık ve Refah ilgili konular
- Doğa ve Çevre

4) Sağduyu olarak sorumlu oldukları:

- Sosyal Çevre
- Doğa ve Çevre

Şirketlerin bu sorumlulukları getirmesi sayesinde çalışanların ve toplumun daha iyi koşullarda bulunacağı bir ortam oluşturulmuş olacak ve bu sayede şirketin değeri ve finansal performansı olumlu etkilenecektir (Argüden, 2007:38).

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının sahip olduğu iki prensip vardır. Bunlardan ilki yardımseverlik prensibi diğeri ise vekillik prensibidir. Yardımseverlik prensibi başkalarına yardım etmenin gerekliliği üzerine kurulmuştur. U.S. Steel gibi güçlü şirketlerin yaptığı sosyal yardımlar (fakirlere yardım etmek, hastane açmak, kütüphane kurmak gibi) bireylerin kardeş olarak görülmesi düşüncesine dayalıydı (Wulfson,2001:135). Eski zamanlarda şirketler için kurumsal sosyal sorumluluğu daha anlamlı olduğu söylenebilir Bunun temel sebepleri toplumların sağlam güvencelere sahip olamamaları ve devlet tarafından temel ihtiyaçlarının tam anlamıyla karşılanmamasıydı. İşletme sahipleri çalışanlarına gönüllülük esasıyla pek çok olanaklar sunarak ve topluma yönelik projeler gerçekleştirerek sosyal sorumluluk kavramını daha da güçlendirmektedirler (Dalyan, 2017:46).

Diğer bir prensip olan vekillik prensibine göre kamuoyunun çıkarları doğrultusunda işletmeler kendilerini temsilci olarak görmektedirler. İşletmeler sadece paydaşlarına değil

işletmenin faaliyetlerinden etkilenen ve yarar bekleyen kitleye karşı da sorumludur. Çünkü şirketler üretim sürecinde şu anki ve gelecekteki nesillere ait olan kaynakları kullanmakta ve çevresel toplumsal ve ekonomik yaşantıyı etkilemektedir. Dünyayı etkileyen işletmeler yaptıkları her faaliyette bireylere net bir rapor sunmalıdırlar ve bu önemli bir sosyal ödevdir (Dalyan,2017:47).

1.4.3. Sosyal Paydaş Teorisi

Stanford Araştırma Enstitüsü'nün 1960 yılında başlayan araştırmalarıyla anlam kazanan paydaşlık kavramı, Freeman'ın 1984'te yayınladığı "Strategic Management: A Stakeholder Approach" kitabıyla akademi ve iş dünyasında kabul görmüştür (Kurnaz ve Kestane,2016:4). Freeman'ın önerdiği tanıma göre sosyal paydaşlar, işletmenin ticari faaliyetlerini etkileyen ve değer yaratmada katkı bulunan gruba verilen isimdir. Ayrıca, 1995 yılındaki araştırmasında Carroll ve Nasi'nin tanımlanmasına göre işletmeye gerektiğinde yanıt veren, onunla karşılıklı pazarlık eden ve stratejisini etkileyen grubun da sosyal paydaşlar olduğunu söylemektedir. Bu tanımlardaki çıkarımlardan sonuçlardan birisi paydaş ve işletme taraflarının birbirlerine bağlı olduklarıdır. (Ayrancı, 2019:153).

Sosyal paydaş teorisinin açısından bakıldığında, şirketin sosyal performansını belirlemede paydaş gruplarının taleplerinin karşılanıp karşılanmaması önemli bir unsurdur. Bu sebeple şirket belirli bir düzeyde paydaşların taleplerini yerine getirmelidir. Freeman'ın (1960) tavsiyesi ise şirket masraflarını minimize etmeli ve toplumsal değerini maksimize etmelidir. İşletme paydaşların taleplerini karşılayarak (Ruf vd.,2001: 145):

- Sözleşme uygunluk mekanizmasının işlemesi sayesinde (hükümet düzenlemeleri, sendika sözleşmeleri gibi) yüksek masraflardan kaçabilir.
- Diğer işletmeler karşısında taklit edilmesi zor bir pozisyon kazanır ve bu sayede rekabet avantajı kazanır.
- Kurumsal sosyal performans sayesinde şirket daha iyi bir finansal performansa sahip olur. Bunun nedeni masrafları azaltarak gelirini arttırmasıdır.

1.4.4 Hesap Verebilirlik

Hesap verebilirlik kavramı, yapılması gereken faaliyetlerin yerine getirilip getirilmediğinin talep edilmesini ifade eder. Bu kavramın içerdiği iki taraf vardır: hesap veren ve hesap soran. Bu bağlamda tarafların birbirine nasıl hesap vereceği ve eğer sorumluluklar yerine getirilmezse yaptırımların neler olacağı konuları da hesap verebilirlik kavramı içerisinde cevaplanmalıdır. Şayet yükümlülük yerine getirilmezse işletme veya kişi eylemi

gerçekleştirememenin nedenini söylemeli ve yaptırımlarına katlanmalıdır (Kurnaz ve Kestane,2016:4).

Hesap verebilirlik kavramı gereği, işletme faaliyetlerinin sonuçlarını ve etkilerini karşı tarafa (topluma veya kişiye) raporlamalıdır. İşletmeler finansal performanslarını raporlamaları dışında çevresel ve sosyal performanslarını da raporlamalıdır (Tüm,2014:60).

1.5. Kurumsal Sürdürülebilirlik Kapsamındaki Problemler

Ekonomik etkinlik, ekonomik sürdürülebilirliğin en önemli faktörlerinden birisidir ve ticari işletmelerin yönetimlerinin asli sorumluluklarından birisidir. Fakat ekonomik olarak etkin olmanın kurumsal sürdürülebilirlik kavramı açısından getirdiği problemler de vardır.

1.5.1. Çevresel Problemler

İnsanların ve organizasyonların gerçekleştirdikleri tüm faaliyetler eko-sistemi etkilemektedir. Ne yazık ki, bazı faaliyetlerin yarattığı tahribatların geri dönüşü olmamaktadır (Schaltegger vd.,2012:97).

Ticari işletmelerin yarattığı dolaylı veya dolaysız problemlerden bazıları:

- Sera etkisi
- Ozon tabakasının zarar görmesi
- Toprak ve suyun asitleşmesi
- Biyolojik çeşitliliğin azalması
- Fotokimyasal duman
- Kuraklaşma
- İklim değişimi

İşletmeler karbondioksit (CO₂) salınımı nedeniyle çevreye verdiği zararın külfeti oldukça fazladır. Bu doğrultuda, işletmeler eko-sisteme verdiği tahribatı en aza indirmek için üretim süreçlerinde, ürünlerinde ve yatırımlarında oldukça dikkatli olmalıdırlar (Braungart ve McDonough,2002:68).

Grasso (2019:107)'ya göre gaz ve petrol endüstrisinin lideri işletmeler (Shell, Exxon, BP, Total, Chevron) iklim değişimi üzerinde çok büyük bir rol oynamıştır ve hala da oynamaktadırlar. Bunun temel sebebi, dünyaya salınan karbondioksit ve metan gazı toplamının %62'sinden bu işletmelerin sorumlu olmasıdır. Bu işletmeler her ne kadar çevreye az zarar vermeye çalıştıklarını iddia etseler de pek çok araştırmacının bulguları aksini göstermektedir.

21. yüzyılda Çin ve Afrika'nın ekonomik ve politik ilişkilerinin artmasıyla Çin, Afrika'ya yatırımlar yapmaya başlamıştır. Bu, Afrika'nın güçlü ekonomik gelişimi için her ne

kadar iyi bir durum gibi gözükse de Çin'in Afrika'ya yatırım yapmasının en büyük nedeni ulaşamadığı doğal kaynaklara ucuz ve kolay yoldan ulaşabilme şansını elde edebilmesidir. Fakat Çin'in yatırım girişimleri Afrika'nın eşsiz ve kırılgan ekosistemine oldukça zarar vermiştir. Örnek olarak, Sinopec adlı Çinli işletme petrol keşfi için Afrika'nın Loango Ulusal Parkı'nı seçmiştir ve keşif süresince ulusal parkta nesli tükenmekte olan bitkiler ve hayvanlar büyük bir zarara uğradı (Bosshard, 2008:2).

İngiltere'de sera gazlarının oluşumunun %22'sinin lojistik sektörden kaynaklandığı ve 2006 yılında 25.8 milyon ton karbondioksit gazı üretildiği kanıtlanmıştır. Bu durum kontrole alınmazsa eğer İngiltere'deki lojistik sektörünün, 2100 yılında dünyayı 2 santigrat daha ısıtacağı ön görülmektedir. Çevresel sürdürülebilirliğin kalıcılığı için İngiltere hükümeti 2050 yılına kadar karbondioksit salınımını %80 oranında azaltmayı hedeflemiştir (Piecnyk ve McKinnon, 2010:31).

Son olarak, ithalatın da karbondioksit salınımını arttırdığı keşfedilmiştir. Eğer şirketler ürünlerini daha ucuz fiyata satmaya başlarsa bu durum dış ülkelerdeki tüketimi de arttıracaktır. İthal edilen ürün başına karbondioksit oranı daha da artacağı için ekosistemin göreceği zarar da bir o kadar artacaktır. Araştırmacılar ekosistemin daha da zarar görmesini istemedikleri için bu bulguların ticari işletmeleri çevresel sürdürülebilirlik konusunda motive etmesini beklemektedir (Herrmann ve Hauschild, 2009:13).

31 Ocak 2019 tarihinde Belçika'da gerçekleşen büyük protestoda on binlerce öğrenci iklim değişimine sebep olan işletmeleri kınamak için toplanmıştır. Büyük kalabalığın en büyük isteği ise devletten ve işletmelerden iklim değişikliğini durdurmak için harekete geçip gerekli önlemleri almalarıydı. Ayrıca 3450 Belçikalı bilim insanının yazdığı açık mektuba göre, işletmelerin çevre tahribatından dolayı, hava sıcaklığı olması gereken normal sıcaklığın 3 santigrat derece üstüne çıkmıştı. Önemli çevre aktivistlerinden birisi olan Greta Thunberg 2019 yılında Davos'da düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'nda bu tahribattan sorumlu olan tüm işletmelerin ileriki süreçler için çevreye zarar vermeyecek politikalar oluşturmalarını konuşmasında belirtmiştir. Ayrıca Thunberg, toplum ve çevre için yaratılan tahribatlar için de tazminat ödenmesini ve zarar görmüş yerlerin eski haline getirilmesini sorumlu şirketlerden talep etmiştir (Šević ve Bajalski, 2019:56).

1.5.2. Sosyal Problemler

Bu bölümde, kurumsal sürdürülebilirlik kavramını sekteye uğratan sosyal problemler ele alınacaktır. Sosyal sürdürülebilirliğin devamlılığı, kurumsal sürdürülebilirliğin dayanak noktalarından birisidir. İşletmelerin sosyal olarak kabul görmesi ve iş faaliyetlerinin

onaylanması için bünyelerinde bulunan her bireye eşit haklar, eşit fırsatlar vermesi ve performans değerlendirmesinde adaletli bir tutum sergilemesi gereklidir. Kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması tam olarak mümkün değildir çünkü, bireylerin beklentileri ve arzuları sınırsızdır. Bu da kurumsal sürdürülebilirliğin sosyal boyutunun sorunlu olmasına neden olur (Schaltegger ve Burritt,2005:97).

Bir işletmenin sosyal olarak verimli olduğunu kanıtlayan göstergeler:

- Olumsuz sosyal etkinin mutlak düzeyde azaltılması
- İşletme bünyesindeki bireylerin sosyal beklentilerinin azaltılması
- Olumlu sosyal etkinin işletme boyutunda artırılması ve işletme bünyesinde bulunan bireylerin daha fazla sosyal olanaklara sahip olmasıdır.

Organizasyon düzeyinde işletmelerin olumsuz sosyal etkileri azaltabilmesi için (Schaltegger ve Burritt,2005:98):

- Çalışanların özgüvenlerini yükseltmeli
- Bireyler arası eşitlik korunmalı
- Maaşla, yan yardımlarla ve güvenceyle ekonomik iyilikleri korumalıdır.

Dünya Ekonomik Forumu'nun 2015 yılında yayınladığı raporunda iş ortamında en çok eşitsizliğe uğrayan kesimin kadınlar olduğu belirtilmiştir (Küçükkömürler ve Kırımer-Aydınlı, 2019:45). Genellikle erkeklere göre daha düşük maaşlarla çalışma hayatlarını sürdürmektedirler. Dünya Gelişim Raporu (2012) verilerine göre, OECD ülkelerindeki kadınlar %16-21 oranında daha az gelir elde etmektedir. Yapılan terfilerde de kadınlar yerine erkekler tercih edilmektedir ve bu yüzden erkekler kendilerine yönetici pozisyonlarında daha fazla yer bulmaktadır (Lup vd., 2018:624). Bu dikey ayrımcılığın yanında kadınlar yatay ayrımcılığa da maruz kalmaktadırlar. Pek çok organizasyon iş tanımlarını belirli kalıplara oturttuğu için kadınlar bu meslekleri icra edememektedirler. Bu mesleklere örnek olarak makine operatörlüğü, şoförlük veya teknisyenlik verilebilir (Crawford, 2012). Yılmaz ve Çetinel (2019)'in yaptığı çalışmaya göre, 1-31 Ocak 2019 yılında Kariyer.net üzerinde verilen inşaat mühendisliği ilanlarında %37,5'lik bir oranda iş başvurusunda bulunanların erkek olması beklenmektedir ve bu görece olarak yüksek bir orandır.

Diğer yaygın görülen eşitsizliklerden birisi ise ırksal ayrımcılıktır. Araştırmanın bulgularına göre, yapılan iş başvurularında siyah ırkların, beyaz ırklara göre işe alınma oranları daha düşüktür. İşe alınsalar dahi alacakları maaşlar, yan yardımlar ve terfi şansı, beyaz ırklara göre daha düşük olacaktır (Lup vd., 2018: 624). Ayrıca Orhan'ın (2015:178) yaptığı çalışmada, bir katılımcı Türklerin Almanya'da daha vasıfsız işlerde çalıştıkları ve dikey ayrımcılığa

uğradıklarını belirtmiştir. Bir diğer katılımcı ise Türklerin yöneticileri tarafından takdir olarak daha fazla ihmal edildiklerini ve daha az maaş aldıklarını söylemiştir.

Kurumsal sürdürülebilirlik kavramını sekteye uğratan bir diğer sosyal problem de çalışan bireylerin sigortasız çalıştırılmasıdır. Sigortasız işçi çalıştırmaya sebep olan nedenler hem makro hem mikro faktörlerden kaynaklıdır: artan işsizlik, esnek çalışma ortamı, küçük ölçekli işletmeler bunlardan birkaçıdır. Sosyal sermayenin sigortasız çalışmaya yönelmesinin ana sebebi artan işsizliktir. Örneğin ülkemizde, sigortasız işçi çalışmanın bedelini hem işçi hem de devlet ödemektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının 2014 verilerine göre kayıt dışı istihdam sayısı 4,5 milyonu bulmaktadır. Bildirilmeyen işçi sayısı yüzünden devletin işsizlik fonu ve vergi olarak kaybı 16 milyar Türk Lirasıdır (Türe, 2004:139). Quinn (2000:2)'e göre Amerika'daki Hispanik Amerikalı çalışan nüfusun, Amerika'nın ekonomisine büyük bir değer katmasına rağmen, %40'ının herhangi bir sigortası bulunmamaktadır ve herhangi bir sağlık probleminde veya emekliliğe dönük planlarında güvencesizlerdir. Sigortasız Hispanik Amerikalılar bir hastalığa yakalandıklarında çok ağır sağlık masrafının altına girmek zorunda kalmaktadırlar.

Kurum içerisindeki bir diğer sosyal problem ise 'mobbing' yani diğer bir adıyla duygusal yıldırma'dır. 1980 yılında İsveçli psikolog Heinz Leymann tarafından kullanılan mobbing kavramı "bir veya birkaç kişi tarafından diğer bir kişiye yönelik olarak, düşmanca ve ahlâk dışı yöntemler ile sistematik bir şekilde uygulanan psikolojik terör" olarak tanımlanmaktadır (Çobanoğlu, 2005:20). Mobbing sürecinde mağdurun kişiliğine, çalışma düzeyine, itibarına ve güvenilirliğine psikolojik olarak olumsuz ve tahribat edici bir biçimde saldırılır (Karcıoğlu ve Akbaş, 2010:141). Her ne kadar etki alanı sadece birey olarak görülse de dolaylı olarak da aileler, işletme ve devlet bu durumdan zarara uğramaktadır. Duygusal yıldırma maruz kalmış kişi fiziki ve psikolojik rahatsızlıkları geliştirebilir. Daha kötü bir tablo düşünülürse eğer mağdur kişi intihara dahi başvurabilir (Mizrahi,2013:445). Kurum boyutuna bakılınca çalışanlar arasında anlaşmazlıklar, karmaşık şirket kültürü, motivasyon düşüklüğü ve kısıtlanan yaratıcılık öğeleri ortaya çıkacaktır. Ayrıca, personelin izin alma isteğinin artması, verim ve iş kalitesi düşüklüğü, işsizlik maliyetleri, dava masrafları, erken emeklilik masrafları ve personele tazminat masrafları gibi artan maliyetlerle karşılaşabilmektedir (Vveinhardt vd., 2018:549).

Bu sosyal problemi çözebilmek adına organizasyon personele sadece gerekli fiziki koşulları sağlamakla kalmayıp psikolojik koşulları da en iyi düzeyde sağlamalıdır (Karcıoğlu ve Akbaş 2010:141). Türkiye'de sağlık sektörü çalışanları üzerine yapılan araştırmalarda mobbing'e dair çarpıcı bulgular raporlanmıştır. Mobbing ile yaş arasında ters orantı

bulunmuştur; kişinin yaşı azaldıkça mobbing puanı artmaktadır. Bu tutumun genç çalışanların tecrübesiz olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Araştırmaya katılanların %41,2'si yöneticileri tarafından mobbing'e maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Mobbing davranışına yol açan faktörler ise yönetici ile çalışan arasındaki diyalog ve güven eksikliğidir (Çarıkçı ve Yavuz, 2009:58). Daha önceden de belirtildiği gibi kurumsal sürdürülebilirliğinin sosyal boyutunun problemsiz olması için yöneticiler ile personel arasında etkili bir diyalog oluşturulması gereklidir.

1.5.3. Sosyal ve Çevresel Yönetime Yönelik Ekonomik Problemler

Sosyal ve çevresel yönetim biçimi organizasyonun ekolojik ve sosyal olarak verimli olmasını hedefler. Pek çok işletmeye hâkim olan neo-klasik modeli, her ne koşulda olursa olsun maksimum karı ve paydaşlarına ekonomik olarak en yüksek değeri vaat etmeyi amaçlar. Bu sebeple çevresel ve sosyal yönetim biçimi neo-klasik modelde göz ardı edilmektedir. Finansal durumun yorumlanabilmesi için kurumsal sürdürülebilirlik kuramında çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik dikkate alınmaktadır. Bu sebeple iki tür finansal verimlilik türü ortaya çıkmaktadır; birisi eko-verimlilik, diğeri de sosyal verimliliği (Schaltegger vd.,2012:103).

Eko-verimlilik işletmenin finansal değeri ve üretim sürecinde çevreye verilen etki değeri toplamıyla bulunur. Bu verimlilik türünün en önemli amacı minimum üretim maliyeti ve minimum çevresel zararlarla maksimum verimi sağlamaktır. Üretim sürecinde verilen etki daima negatif olacağı için işletme üretim sürecinde çok dikkatli olmalıdır. Çevresel verimliliğin ölçülmesinde kullanılan başlıca çevresel göstergeler enerji, su ve kaynak kullanımınıdır. Bunun yanında, üretim sürecinde ortaya çıkan atık ve kirlilik yoğunluğu da eko-verimlilik değerini bulmakta kullanılır (Dyllick ve Hockerts 2002:131).

Sosyal verimlilik ise işletmenin finansal değeri ve üretim sürecindeki sosyal etki değeri toplamıyla bulunur. İşletmenin sosyal etki değeri negatif veya pozitif olabilir. İşletme eğer bireylere mobbing uyguluyorsa ve kişisel haklarına saygı duymuyorsa bu negatif bir etki yaratır. Tam tersi olarak, çalışanlarının motivasyonunu arttırmaya yönelik uygulamalar benimserse veya çalışanlar arası eşitlikçi ve adaletli bir tutum sergilerse sosyal etki bakımından pozitif değere yükselebilir (Dyllick ve Hockerts 2002:134). İş kazalarının azalması ve güvenliğin sağlanması da sosyal verimlilik değerini arttıracak faktörlerden birisidir (Schaltegger vd.,2012:98).

1.6. Türkiye'de Sürdürülebilirliğin Rolü

Türkiye'nin sürdürülebilirlik serüveni, kalkınma planları ve AB sürecine dahil olmak istemesi ile başlamıştır (Altun Ada ve Kılıç, 2014 : 205). Türkiye'de sürdürülebilirliğe olan

ilginin başlangıcı 1970'li yıllara dayanmaktadır. Devlet, hem ulusal hem uluslararası alanda daha etkin olmak adına 1978'de Başkanlık Çevresel Müsteşarlığı'nı kurmuştur (Özmehmet, 2008: 1869).

Türkiye'de çevre koruma politikalarının oluşmasına Stockholm Çevre Konferansı önyak olmuştur. Türkiye'nin sürdürülebilirlik alanında yaptığı ilk yasal uygulama ise, 1983 tarihinde kabul ettiği çevreyi korumayı hedefleyen 2872 Nolu Yasa'dır (Altun Ada ve Kılıç, 2014 : 205). Fakat bu yasada sadece çevreyi korumanın önemi vurgulanmıştır, ideal çevrenin detayları ve nasıl olacağı belirtilmemiştir. Bu yasadan yola çıkarak Türkiye'nin çevresel sürdürülebilirliği tam anlamıyla benimsediği söylenemez (Özmehmet, 2008: 1869).

İlerleyen zamanlarda Türkiye, bölgesel ve uluslararası olarak geçerli önemli çevresel düzenlemelere imza atmıştır. Bu antlaşmaların etkisiyle Türkiye çevresel sürdürülebilirlik kavramına daha da entegre olmaya başlamıştır. Türkiye'nin hukuki boyutta kabul ettiği düzenlemeler; Avrupa Yaban Hayatını ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi, Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi, Nesli Tehlikede Olan Yaban Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme, Tehlikeli Atıkların Sınırlarötesi Taşımının ve Bertarafının Kontrolü Sözleşmesi, Ozon Tabakasının İncelten Maddelerle İlgili Protokol ve Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'leridir (Altun Ada ve Kılıç, 2014 : 205).

Türkiye'nin stratejik olarak geliştirdiği kalkınma planında çevre konusu ilk olarak 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1973-1977) yer almıştır. 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1989) çevresel duyarlılık sadece çevresel kirlilik boyutunda kalmamıştır. Bu kalkınma planı, doğal kaynakların gelecek nesillere aktarılması ve doğal kaynakların etkin kullanılması düşüncelerini de kapsamıştır. Sürdürülebilir kalkınma olgusu ise 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) ilk defa yer almıştır. 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996-2000) Türkiye'nin üreteceği sosyal ve ekonomik politikalarda çevresel unsurların dikkate alınması planlanmıştır (Kaya, 2010: 85). 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2007-2013) sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına fazlasıyla ağırlık verilmiş ve vatandaşların doğal kaynaklardan adil bir şekilde yararlanması adına çalışmalar yapılmıştır. 10. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2014-2018) fosil yakıt tüketiminin en aza indirgenmesine yönelik tedbirler alınmış ve enerji tüketiminde dışa bağımlılığın en aza indirgenmesi yönünde kararlar alınmıştır (Altun Ada ve Kılıç, 2014 : 205).

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından çevre sorunlarını irdelemek ve çözüm yolları getirmek amacıyla 1998 yılında Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP)

hazırlanmıştır. Bu strateji ve eylem planı, sürdürülebilirlik kavramının ilkelerini dikkate almıştır ve çevresel sürdürülebilirlikle ilgili politikaların, sektörel politikalara entegre olması hedeflenmiştir (Yıkılmaz, 2011: 37).

2002 yılında Türkiye tarafından Johannesburg Zirvesi'nde sunulan Ulusal Rapor, 1992-2002 yılları arasında Türkiye'nin sürdürülebilirlik adına yaptığı uygulamaların bir değerlendirmesini içermektedir. Raporun katılımcılarını bakanlık, kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve çeşitli sektörler oluşturmaktadır. Raporda sürdürülebilirliğin üç boyutu olan ekonomi, sosyal ve çevre boyutları ele alınmıştır. Raporun başlıklarını yoksullukla mücadele, yönetim, biyolojik çeşitliliğin korunması, iklim çeşitliliği, sanayi ve iletişim oluşturmaktadır (Özmehmet, 2008: 1870).

Türkiye'nin çevre konusunda ürettiği bir diğer strateji ise 2011-2014 yıllarını kapsayan Sanayi Stratejisi Belgesi'dir. Bu stratejideki temel amaçlar; endüstriyel kirliliğin azaltılması, sanayi sektöründe çevreye karşı dost ürünlerin üretilmesi ve çevreye karşı sorumlu teknolojilerin geliştirilmesidir (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2010: 12).

Çevre Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Örgütü (UNDP) tarafından desteklenen Proje Koordinasyon Birimi ulusal ve uluslararası pek çok projeye imza atmıştır. Proje Koordinasyon Birimi'nin 1992 yılından itibaren hayata geçirdiği ulusal ve uluslararası önemli projelerden bazıları; Batman'da Sürdürülebilir Kentsel Yaşam ve Toplumsal Kalkınma Programları, Yerel Gündem 21, GAP Bölgesel Çevre Yönetimi Çalışması, Adıyaman'da Ekokent Planması'dır. Bu projeler sayesinde sivil toplum kuruluşlarının eylemleri desteklenmektedir ve böylelikle kamu kuruluşları sürdürülebilirliğin sosyal boyutuna da destek vermektedir (Özmehmet, 2008: 1870).

Sürdürülebilirlik serüveninde devletin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının dayanışma içinde olması önem arz etmektedir. 1980'den bu yana 400'ün üzerinde sürdürülebilirlik kavramına önem veren sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Sürdürülebilirlik alanında sivil toplum kuruluşlarının genel misyonu; toplumsal farkındalık seviyesini yükseltmek, eğitim yoluyla bilinçlendirmek ve sürdürülebilirlik çalışmaları gerçekleştirmektir (Kaya, 2010: 86).

Toplum açısından gözlemlendiğinde, sürdürülebilirlik kavramı yayın organları ve eğitim sayesinde Türkiye'de oldukça popülerlik kazanmıştır. Eğer kamu veya özel sektör işletmeleri çevreye ve topluma aykırı faaliyetler gerçekleştirdiyse toplum tarafından sorgulanır hale gelir ve gerekirse işletmeler protesto edilir. Bu rolü genellikle tüketici tarafı

üstlenmektedir. Yatırımcı rolünü üstlenen kesim sürdürülebilirlik kavramını ön planda tutmaktan çok finansal kazancını gözetmektedir (Kaya, 2010: 86).

1.6.1. Türk Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilirliğin Rolü

Bankalar, müşterilerinden gelen mevduatlarla fon teminini gerçekleştirir ve bu fonlar ihtiyaç sahiplerine kredi aracılığıyla verilir. Bankaların ekonomik dünyada üstlendiği en temel rol budur yani finansal aracılıktır. İlk bakıldığında bankaların çevre ile hiçbir ilişkisi olmadığı düşünülmektedir çünkü pek çok sektör arasında çevreye doğrudan en az zarar veren sektör bankacılıktır. Fakat bankaların fon akışı devletlerin makroekonomik durumunu ve uluslararası politikalarını oldukça etkilemektedir. Bu sebeple bankaların dolaylı da olsa çevre üzerinde etkisi büyüktür ve olumlu/olumsuz sonuçlara sebep olabilir (Kaya, 2010: 79)

Bankaların sadece ekonomik sonuçlara odaklanmayıp bunun yanında sosyal ve çevresel sonuçlara da odaklanmasına ve ürünlerini/hizmetlerini sürdürülebilirlik kavramını destekleyecek şekilde geliştirmesine “sürdürülebilir bankacılık” denmektedir. Etik bankacılık da sürdürülebilir bankacılığa verilen bir diğer isimdir. Sürdürülebilir bankalar, sürdürülebilirliğin ilkelerine saygılı ve sürdürülebilir kalkınmaya değer katan projelere fon desteği sağlamaktadır. Sürdürülebilir bankacılığın temel amaçları arasında; organik tarım, sağlık hizmetleri, yenilenebilir enerji, kadınlar için iş imkanı ve sağlık hizmetleri gibi faaliyetleri desteklemek de vardır. Şeffaflığın esas olduğu sürdürülebilir bankacılıkta, müşteriler mevduatlarının hangi projelerde finansman edildiğini sürdürülebilirlik raporları sayesinde takip edebilmektedir (Altun Ada ve Kılıç, 2014 : 206).

Türkiye’de her ne kadar sürdürülebilirliğe dair ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler yapılıyor ve projeler gerçekleştiriliyor olsa da sürdürülebilir bankacılığa dair özel bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Fakat her ne kadar sürdürülebilirliğin yerini tutmasa da 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun Etik İlkeler bölümünde, bankaların saydamlık, toplum yararını gözetme ve çevreye saygı duyma gibi ilkelere uyması gerektiği belirtilmiştir. Sermaye Piyasası Kurulu’nun 2013 yılında yayınladığı “Kurumsal Yönetim İlkeleri” kurumsal sosyal sorumluluk ilkeleri için de çok önemli bir yasal belgedir. Bankaların ilkelere uyup uymadığını şeffaf bir şekilde kamuya açıklamalıdır (Kaya, 2010: 86).

Türkiye’de sürdürülebilir bankacılık anlayışını tam benimsemiş veya benimsemeye çalışan bankalar bulunmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramıyla bütünleşebilmek için bankalar çeşitli çevresel, sosyal ve ekonomik uygulamalarda ve düzenlemelerde bulunmaktadırlar. Bunlara örnek olarak:

- Garanti Bankası 2015 yılında “İklim Değişikliği Eylem Planı”nı yayımladı. Bu plan ormanları korumayı, yeşil ofis standartlarını yakalamayı, iklim değişikliği nedeniyle ortaya çıkan su riskini düşürmeyi ve karbon fiyatlaması gibi konuları içeriyordu. Bu eylem planı, enerji üretimi finansmanının en az %70’inin yenilenebilir enerji üretimine gerçekleştirilmesini öngörüyordu. Bunun yanı sıra banka hayata geçirdiği ISO 14101 Çevre Yönetim Sistemi sayesinde ürettiği karbon ayakizi yoğunluğunu 2012-2020 yılları arasında %92 azalttı (Garanti Bankası, 2020: 78).
- Akbank kadınların her sektörde etkin ve eşit olabilmesi için Birleşmiş Milletler’in belirlediği “Kadının Güçlenmesi Prensipleri”ni 2016 yılında imzaladı (Akbank,2019: 57).
- Halkbank, 2019 yılında girişimcilere özel seçenekli kredi imkanları sunmuştur. Ayrıca kendini geliştirmek isteyen girişimciler “Halbank KOBİ Gelişim Platformu”ndan hukuk, finans, liderlik,uluslararası liderlik gibi derslerden faydalanabilirler (Halkbank, 2019: 46).
- Şekerbank, 2014 yılında “Aile Çiftliği Bankacılığı” projesini hayata geçirdi. Bu projenin amacı kırsaldan kente göçü önlemek ve tarımın devamlılığını sağlamaktı. Bu proje sayesinde 60.000 çiftçiye 1,6 milyar TL civarında finansman sağlanmıştır (Şekerbank, 2015: 22).
- Türkiye İş Bankası, 2016 yılında engelli vatandaşların bankacılık hizmetlerini kullanabilmeleri için sesli işlemler bankamatikleri ve tekerlekli sandalyelerin kullanımına uygun bankamatikleri hizmete sokmuştur. Ayrıca, görme engelli müşterilerin yaptıkları alışverişlerden sonra telefonlarına işlem tutarları SMS olarak gelmektedir ve akıllı telefon imkanı olan görme engelli müşteriler SMS’i sesli dinleyebilme imkanına sahiptirler (Yetkin ve Sandalcılar, 2018:60).

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASININ TANIMI, ÇERÇEVELERİ VE PERFORMANS GÖSTERGELERİ

2.1. Kurumsal Raporlama

Raporlama anlayışında ortaya çıkan yenilikler nedeniyle, işletmenin kamuya sunduğu finansal raporlar halk için yeterli olmamaya başlamıştır. Finansal raporlamanın kendini geliştirilmesiyle ortaya çıkan kurumsal raporlama, belirli bir işletmenin finansal ve finansal olmayan bilgilerini tek bir raporda içermektedir (Altun,2018:32). İşletmenin kurumsal raporlama yayınlaması, finansal ve finansal olmayan anlamda şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkesini gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır (Yüksel ve Aracı, 2017:741).

Piyasa sistemi, bireylerin ve organizasyonların mal ve hizmet alımı-satımı yaptığı ortamdır (Eğilmez,2019:46). Yatırımcılar, sermaye piyasasında alım-satım kararı verebilmeleri için de işletmeye dair bilgilere ihtiyaç duymaktadırlar (Altun,2018:33). Kurumsal raporlama sermaye piyasasında yer alan yatırımcıların kararlarını etkilediği için, işletme raporu sunarken bilgileri güvenilir, anlaşılabilir ve analiz edilebilir özellikte hazırlanmalıdır (Sipahi ve Arsoy, 2012:53). NASDAQ'ın eski CEO'su Wick Simmons'ın da belirttiği gibi dünya sermaye piyasalarının etkinliği kamu güvenine bağlıdır ve bu güveni sağlamak için de tam, tutarlı ve güvenilir olan bilginin tam zamanında elde edilmesi esastır. (Scott, 2014 :45).

Sunulan kaliteli bilginin temellerini ve raporlama mekanizmasını oluşturan katılımcılara kurumsal raporlama tedarik zinciri adı verilmektedir (Sipahi ve Arsoy, 2012:53). İlk olarak paydaşlara ve yatırımcılara rapor edilecek finansal olmayan ve finansal bilgiler şirketin çalışanları ve yöneticisi tarafından hazırlanır. Raporun hazırlanmasının ardından yönetim kurulu tarafından onayı gerçekleşir. Bu doğrultuda onaylanan kurumsal rapora karşılık bağımsız denetçiler finansal tablolarla alakalı bağımsız görüşlerini bildirirler. Medya ve diğer iletişim araçları da sunulan kurumsal raporun kullanıcılara iletilmesini sağlar. Finansal analistler ise yayınlanan kurumsal rapor sayesinde şirketin performansı ve geleceği hakkında yorumda bulunma imkanına sahip olurlar (DiPiazza Jr ve Eccles, 2002:3).

2.2. Sürdürülebilirlik Raporlaması

Küresel Raporlama Girişimi'nin tanımına göre sürdürülebilirlik raporu, kurumun belirli bir zaman dilimi içinde yaptığı faaliyetlerini ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik çerçevesini değerlendirmesi ve gelişim sürecini halka sunmasıdır (Turhan vd.,2018: 21).

İşletmenin sürdürülebilirlik raporu yayınlamasının önemli birkaç nedeni vardır. İlk olarak, sürdürülebilirlik faaliyetlerinin finansal performans üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu anlamaktır (Altnay,2016:60). İkincisi, işletmenin sürdürülebilirlik alanında nasıl stratejiler geliştirmesi gerektiğini saptamaktır (Turhan vd.,2018:21-22). Son olarak işletme, sürdürülebilirlik raporu sayesinde yatırımcıların kendilerini sermaye piyasasında olumlu bir konuma getireceğine inanmasıdır (Hackston ve Milne 1996:326).

Günümüzde işletmenin farklılığını ve üstünlüğünü ortaya koyduğu özellikler sadece finansal performanstan ibaret değildir. Tam tersine, çevresel ve sosyal konularda ne kadar duyarlılığa sahip olduğu ve bu konularda ne gibi uygulamalar yaptığı da finansal performans kadar önem arz etmektedir. Bunun farkına varan işletme yıl sonunda yayınladığı sürdürülebilirlik raporu sayesinde pek çok faydaya sahip olmaktadır (Yanık ve Türker,2012:297).

İşletmenin sahip olduğu faydalar:

- Ekonomik, çevresel ve sosyal olumsuzlukların aza indirgenmesi
- Çalışanların olumlu yönde motivasyonlarının etkilenmesi ve işletmede kontrolün sağlanması
- İşletmenin hesap verilebilirlik ilkesini gerçekleştirmesi
- Çevresel, ekonomik ve sosyal gelişmelerin oluşturduğu fırsatları değerlendirerek hissedar değerinin uzun soluklu olmasını sağlamak ve işletmenin piyasa değerinin artış göstermesi
- Yatırımcıların şirketini az riskli olarak öngörmesi
- Sürdürülebilir boyutları değerlendirerek stratejik hedefler oluşturmak
- Kurumlar arası karşılaştırma yapabilmek ve buna göre stratejik kararlar almak (Turhan vd.,2018:22; Saban vd., 2017:105).

2.3. Sürdürülebilirlik Raporlamasının Tarihsel Gelişim Süreci

Doğal kaynakların korunması ve toplumsal refahın sağlanması açısından sürdürülebilirlik raporlaması oldukça kritik bir konuma sahiptir. 1970'lerde petrol ve doğal gaz endüstrisinde yer alan şirketler, yayınladıkları raporlarında ne kadar petrol ve doğal gaz rezervine sahip olduklarına dair yanlış bilgi vermekteydiler. Yanlış raporlar üzerine, denetmenler standartlar ve prensipler içeren 1978 Sistemi adı verilen bir raporlama sistemi

yayınladılar. Bu sistem, petrol ve doğal gaz endüstrisinde yer alan şirketlerin sahip oldukları rezervler hakkında yanlış bilgi vermeyi engellemesini ve doğal kaynakların kontrol edilmesini amaçlamıştır (Ballou vd.,2006:5).

1990'ların başında, büyük şirketler tarafından çevresel ve sosyal konulara dair raporlar sunulmaya başlanmış çünkü toplumun refahı önemli bir hal almaya başlamıştır. Her ne kadar çevresel ve sosyal konulara yönelik raporlamalar olsalar da sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma sözcüklerine yer verilmemiştir. (Milne ve Gray, 2013:15).

1997 yılında kurulan ve en baskın düzenlemelere sahip olan Küresel Raporlama Girişimi (GRI) ile Birleşmiş Milletler Çevre Programı arasında bir ortak girişim başlatılmıştır. Küresel Raporlama Girişimi kuruluşundan itibaren pek çok şirketten, kar amacı gütmeyen organizasyondan ve denetim şirketinden maddi ve manevi destek almıştır. Bu desteğin nedeni, tüm organizasyonlar tarafından kabul görmüş bir sürdürülebilir raporlama sisteminin hayata geçirilmek istenmesidir. İlk raporlama kılavuzunu 2002'de yayınlayan Küresel Raporlama Girişimi, dünyadaki pek çok şirket tarafından kabul görmüş ve raporlama kılavuzu olarak kullanılmıştır (Ballou vd., 2006:5).

Haziran 2005 itibariyle uluslararası 650 şirket, raporlama için Küresel Raporlama Girişimi'ne kayıt olmuş ve kurumsal sürdürülebilirlik raporlarını Küresel Raporlama Girişimi'nin standartları ve prensipleri rehberliğinde hazırlamaya başlamıştır (Ballou vd., 2006:5).

Birleşmiş Milletler'in katkısıyla ülkelerdeki kamu kurumları da özel sektördeki işletmeleri teşvik için sürdürülebilirlik raporları sunmaktadırlar. Hatta Avrupa Birliği ülkeleri bu teşviki daha ileriye taşıyarak sürdürülebilirlik raporlamasını yasalarında yer vermiştir. Örnek olarak, Danimarka büyük işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk alanında neler yaptıklarına dair rapor yayınlamalarını zorunlu hale getirmiştir. Bu tür yasal zorunluklar sürdürülebilir raporlama faaliyetinin önemli ölçüde artmasını sağlamıştır (Özdemir ve Pamukçu, 2016:17).

2.4. Entegre Raporlama (Integrated Reporting- IR)

Bazı işletmeler sürdürülebilirlik performanslarını, finansal performansları ile birleştirip raporlama yolunu seçmektedirler. Ama sürdürülebilirlik boyutlarına dair bazı bilgiler niteliksel özellik taşıdığı için finansal değerlere dönüştürülmesi mümkün değildir. Bu problem böylelikle, finansal bilginin ve sürdürülebilirlik bilgisinin birlikte yorumlanmasıyla ilgili bir yaklaşıma ihtiyacın olduğunu gündeme getirmiştir. Bu ihtiyaçla da entegre raporlama ortaya çıkmıştır (Başar ve Başar, 2006:215).

İşletmenin kurumsal yönetimini, finansal performansını ve organizasyon stratejisini, sürdürülebilirlik boyutları ile ilişkilendirilmesini gösteren raporlamaya entegre raporlama denmektedir. Özetle entegre raporlama, sürdürülebilirlik raporlaması ile finansal raporlamasının birleşimidir. Entegre raporlama, tek rapor olarak da adlandırılmaktadır. (Karğın vd., 2013:27).

Kamu, entegre raporlama sayesinde iç ve dış çevre işletmenin finansal ve sürdürülebilir performansları hakkında daha kolay bir bakış açısına sahip olacaktır. (Karğın vd., 2013:27). İşletmeler entegre raporlama sistemi sayesinde, iç ve dış çevreye değer yaratma süreçlerini tek bir raporda yansıtmaya potansiyeline de sahip olurlar. (Topçu ve Korkmaz, 2015:3).

2000’li yılların başlarında Philips, Natura ve Novo Nordisk gibi büyük işletmeler entegre raporlamayı kurumsal kültürlerine katsalar da literatür olarak tam gelişimini 2000’li yılların sonunda başarmıştır ve 2010 yılında tam olarak raporlama çerçevesini oluşturmuşlardır (Altınay, 2016:57).

Entegre raporlaması kullanmanın işletmeye sağladığı yararlar:

- Sürdürülebilir ve finansal bilginin bir araya gelmesiyle rapor maliyetinin azalması
- İşletmelerin iç süreçlerini geliştirmesine yardımcı olması
- Odak noktasının sadece finansal performans olması
- İşletmenin iç ve dış raporlamalarda uyum sağlanması
- Finansman sağlayan sürdürülebilir kurumlardan daha kolay finansman sağlama olanağına sahip olunması (Kaya, 2015:123).

2.5. Sürdürülebilirlik Kavramı ile İlgili Raporlama Rehberleri ve Standartları

2.5.1. Küresel Raporlama Girişimi (GRI)

Küresel Raporlama Girişimi, gönüllü olarak kullanılan ve en bilinen küresel sürdürülebilirlik raporlama kılavuzudur. (Roca ve Searcy,2012:105).

2000’li yılların başlamasıyla kamu ve özel sektörün sosyal sorumluluk hassasiyeti artmıştır. Bunun sebebi, işletmelerin çevreye verdikleri olumsuz etkiler yüzünden kamuoyunun tepki göstermesidir. Böylelikle, ulusal ve uluslararası işletmeler çevreye verdikleri ekolojik ve sosyal etkileri ölçme ve rapor etme konularında gayretlerini arttırmışlardır (Ertuna, 2019:33).

Fakat “Çevreye Duyarlı Ekonomiler Koalisyonu” işletmelerin çevresel ve sosyal bilgileri raporlama sürecine dair tatmin edici olmayan dört noktaya dikkat çekmiştir:

- Şirketler tarafından sunulan çevresel ve sosyal performansa dair raporlama içeriğinin tutarsız, düzensiz ve eksik olması
- Şirketler, kamu tarafından çevresel ve sosyal performanslarına dair çeşitli, uyumsuz ve zaman alıcı talepler alması
- Raporlama tarihleri ve yayınlama sıklığı düzensiz olduğu için karşılaştırma yapılmasının oldukça zor olması (Willis, 2003:235-236).
- Pek çok ülkeden ve sektörden sayısı giderek artan raporlama kılavuzu ve çerçeve yayınlaması ve bu nedenle raporlamaya dair küresel bir algının oluşmaması (Hedberg ve Von Malmborg, 2013:155).

Küresel Raporlama Girişimi ilk kılavuzunu 2000 yılında yayınlamıştır. Raporlamanın ikinci versiyonu olan “GRI G2” ise 2002 yılında yayınlanmıştır. Küresel Raporlama Girişimi bünyesinde bulunan üyeler raporlama rehberini sürekli olarak geliştirme çabasında idiler ve bununla birlikte raporlamanın üçüncü nesli olan “GRI G3” de kamuya sundular (Ertuna, 2019:33). Son olarak, “GRI G4” Ekim 2016’da yayınlandı

Küresel Raporlama Girişimi, işletmelerin önceden kullandığı G3 standartını sosyal boyut açısından daha kapsamlı hale getirerek G4 standartına genişletmiştir. G3 standartında, sadece iş dünyası, fırsat eşitliği, yönetim ilişkileri ve eğitim-öğretim başlıkları yer alırken, G4 Standardı’nda sosyal boyut başlıkları sayı olarak 14’e çıkartılmıştır (Ekergil ve Göde,2017:862).

Küresel Raporlama Girişimi’nin işletmeler açısından önemli olma sebepleri; işletmenin sosyal ve çevresel performansa dayalı stratejik planını dış çevreye aktarabilmesi, işletmenin değerlendirilmesi açısından iç ve dış çevreye sağlıklı bir çerçeve sunulması ve son olarak kamu için güvenilir ve bilgi asimetrisinden yoksun bir kaynak olmasıdır. (Marimon vd., 2012:7).

GRI standardı denetimi altında sürdürülebilir bir raporlama hazırlamak için Küresel Raporlama Girişimi’nin sunduğu standart setinin birleşenlerini ve bu birleşenlerin nasıl etkili bir biçimde kullanılacağını saptamak önemlidir. GRI 100’lü seriler evrensel standartları kapsamaktadır. GRI 200’lü, GRI 300’lü ve GRI 400’lü standartlarda ise konuya özel standartlar yer almaktadır (Gökten, 2018:860). Konuya özel standartlar, işletmenin çevresel, sosyal ve ekonomik olarak hangi konumda olduğunu belirleyen göstergelerdir (Wilburn ve Willburn, 2013:64).

GRI 101 standardı, Küresel Sürdürülebilirlik Girişimi (GRI) tarafından sürdürülebilirlik raporlamasında bulunması zorunludur. İşletmenin temel ilkeleri “GRI 101: Kuruluş” başlığı

altında yayınlanmaktadır ve işletmenin sürdürülebilirlik raporlamasını yayınlamasındaki başlangıç ve temel noktadır. GRI 101 standardı temel olarak 3 ana başlığa ayrılmaktadır:

- Raporun esasları: Bu bölümde işletmenin sürdürülebilirlik raporlaması hazırlama sürecinde hangi temel ilkeleri dikkate alması gerektiğine ve raporun içeriği hakkındaki bilgiler bütününe içermektedir. Bu sayede işletme raporun kalite yönetim sürecini belirtilen esasları dikkate alarak başarıyla tamamlayabilmektedir.
- Raporun süreci: Bu bölümde GRI Standartları'nın en etkin biçimde nasıl uygulanması gerektiğini ve raporlamanın temel gereksinimlerini içermektedir (Gökten,2017:859).
- Kullanım Şartları: GRI standartlarını onaylamış işletmelerin raporlamaya dair kullanım bilgileri bu bölümde açıklanmaktadır (Ekergil ve Göde,2017:863).

GRI 102 Standartı, "GRI 102: Genel Açıklamalar" başlığı adı altında kuruluşun profili, stratejisi, etik ve bütünlüğü, yönetişimi, paydaş katılımı uygulamaları ve raporlama süreci hakkında bilgileri içerir (Islam vd.,2011:5). GRI 103 Standartı, bir kuruluşun önemli bir konuyu yönetmek için kullandığı yaklaşımla ilgili raporlama gerekliliklerini belirler. İşletmenin yönetim yaklaşımını açıklaması ekonomik, çevresel ve sosyal etkileri nasıl yönetildiğinin anlaşılmasını sağlar. GRI 200 serisinde ekonomik göstergeler, GRI 300 serisinde çevresel göstergeler ve GRI 400 serisinde sosyal göstergeler yer almaktadır (Bakardjieva, 2016:31).

Tablo 2.5.1 GRI Ekonomik Göstergeler

GRI 201: Ekonomik Performans	GRI 204: Tedarik Uygulamaları
GRI 202: Piyasa Varlık	GRI 205: Yolsuzluk
GRI 203: Dolaylı Ekonomik Etkiler	GRI 206: Rekabetçilik

Kaynak: Bakardjieva, 2016:31.

Tablo 2.5.1 GRI Çevresel Göstergeler

GRI 301: Materyaller	GRI 305: Emisyonlar
GRI 302: Enerji	GRI 306: Atıklar
GRI 303: Su ve Atıkları	GRI 307: Çevresel Uyum
GRI 304: Biyoçeşitlilik	GRI 308: Tedarikçi Çevresel Değerlendirmeler

Kaynak: Bakardjieva, 2016:31.

Tablo 2.5.1 GRI Sosyal Göstergeler

GRI 401: İş	GRI 410: Güvenlik Uygulamaları
GRI 402 Yönetim ve Personel İlişkisi	GRI:411: Yerli Halkın Hakları GRI:412: İnsan Hakları Uygulaması
GRI 403: İş Sağlığı ve Güvenliği	GRI:413: Yerel Topluluklar
GRI 404: Eğitim	GRI:414: Tedarikçiyi Değerlendirme
GRI 405: Eşitlik Fırsatları	GRI:415: Kamu Politikası
GRI 406: Ayrımcılık	GRI:416:Müşterinin Sağlığı
GRI 407: Özgürlük	GRI 417:Pazarlama
GRI 408: Çocuk İşçi	GRI 418: Müşteri Gizliliği
GRI 409: Zorla veya Zorunlu Tutarak Çalıştırma	GRI 419: Sosyoekonomik Uyum

Kaynak: Bakardjieva, 2016:31.

2.5.2. AA1000APS Hesap Verebilirlik Prensipleri Standartı (AccountAbility Principles Standard)

AccountAbility sürdürülebilirlik kavramını, işletmenin misyonunda ve pratiğinde uyarlamaya odaklanmış bir danışma hizmetleri şirkettir. Bu amacını yerine getirmek için işletmenin yönetimini, iş modelini ve stratejisini etkileyen AA1000 Standartı'nı geliştirmiştir. AA1000 Standartı'nın bünyesinde bulunan AA1000APS Hesap Verebilirlik Prensipleri Standartı ise işletmenin sürdürülebilirlik ile ilgili yaşadığı zorlukları tespit etmesini, önceliklendirmesini ve çözüm bulmasını sağlayan bir çerçevedir (Tînjala vd., 2015:53).

AA1000APS Hesap Verebilirlik Prensipleri Standartı'nın sunduğu başlıca yararlar

- Organizasyonun hesap verilebilirlik ve sürdürülebilirlik ölçütlerini daimî olarak geliştirmesi ve bu ölçütler ışığında elde edilen bilgilerin güvenilir olmasını sağlaması
- İşletmelerin topluluğa, çevreye ve gelecek nesillere karşı daha sorumlu davranmasını sağlaması
- İşletmenin sürdürülebilir vizyonuna odaklanmasını sağlaması ve finansal olmayan risklerle başa çıkma yönetimi sunmasıdır (Beckett ve Jonker, 2002:39; Landrum ve Daily, 2012:54).

Yukarıdaki yararlar incelendiğinde, AA1000 Standartı işletmenin iç ve dış çevresi arasında bir köprü görevi görmektedir. İşletmenin raporlama hazırlama sürecinde kişisel yargılamadan kaçınması için takip etmesi gereken kurallar vardır. AA1000APS'nin doğru hazırlık süreci için savunduğu beş tane prensip vardır:

- **Kapsayıcılık:** İşletme tüm kamunun bilgi ihtiyacının, çıkarının ve endişesinin farkında olur ve bunları raporlama sürecinde göz önünde bulundurur.
- **Cevap verilebilirlik:** İşletme şayet kamunun endişelerine veya çıkarlarına karşı herhangi bir politika değişikliği, karar değişikliği veya faaliyet değişikliği yaparsa raporlamalarında mutlaka yer vermelidir.
- **Önemlilik:** Sosyal, çevresel ve ekonomik etkilerin yer aldığı konuları, paydaşların kararlarını ve değerlendirmelerini raporlamada yer verir.
- **Sürdürülebilir İçerik:** Raporlamada işletmenin sürdürülebilirlik performansına yer verilir.
- **Bütünlük:** Raporda yer alan önemli konuların ve göstergelerin çevresel, sosyal ve ekonomik etkileri kapsamıdır (Beckett and Jonker, 2002:40; Adams ve Evans, 2004:104; Landrum ve Daily, 2012:54).

2.5.3. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UN Global Compact - UNGC)

2000 yılından bugüne süre gelen zamanda sürdürülebilirliği korumak, insan haklarına saygılı bir atmosferde çalışma ortamı sunmak, çevreye saygı göstermek ve korumak, kamuya karşı sosyal sorumluluk ilkesini daimi olarak yerine getirmek için 166 ülkeden yaklaşık 10000 organizasyon Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi'ni imzalamıştır (Caymaz vd., 2014:211). Kofi Annan'ın düşüncesine göre dünya ülkeleri tarafından paylaşılmış ortak değerler, dünya pazarı için istikrarlı bir ortam oluşmasını sağlıyordu. Bu ortak değerler olmadan dünya pazarı korumacılığın, popülizmin, fanatizmin ve terörizmin tahribat yaratıcı ve yok edici etkisine uğrayacaktı (Williams, 2004: 755). Kofi Annan ve iş liderleri ortak değerler oluşturmak adına insan hakları, çalışma standartları, yolsuzluk ile mücadele etme ve çevre standartları gibi dört alandan oluşan, on tane temel ilkeyi barındıran Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi'ni hazırlamışlardır. Bu küresel nitelikteki sözleşme, işletmelerin faaliyetlerinde, stratejilerinde ve kurumsal kültüründe önemli bir etkiye sahiptir (Caymaz vd.,2014:211).

Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi Temel İlkeleri aşağıda belirtilmiştir:

İnsan Hakları

- İnsan hakkı ihlali durumunun yaşanmaması için gereken önlemler alınmalıdır.
- İşletme insan haklarına saygılı ve destekçi bir tutum sergilemelidir.

İş Gücü

- İşe alma sürecinde adaylara ayrımcı bir tutum sergilenmemelidir.
- İşletme örgütlenme haklarına, sendika ve toplu sözleşme haklarına saygı göstermelidir.
- İşletme bünyesinde zorla çalıştırma kavramı bulunmamalıdır.
- İşletme bünyesinde çocuk işçi çalıştırılması söz konusu olmamalıdır ve yasaklanmalıdır.

Yolsuzlukla Mücadele

- İşletme rüşvet, haraç gibi yolsuzluk faaliyetlerinin ortadan kaldırılması için mücadele etmelidir ve gerekli önlemleri almalıdır.

Çevre

- İşletmenin faaliyetleri sonucu oluşacak çevre sorunlarına müdahalede bulunmalıdır ve çevreye saygı duymalıdır.
- İşletme çevre bilincini ve duyarlılığını arttırmalıdır.
- İşletme faaliyetlerinde çevre dostu teknolojiler kullanmalı ve bu tür teknolojilerin gelişmesi için araştırma ve geliştirme yapmalıdır (Williams, 2004:756).

2.5.4. IFC Performans Standartları (IFC Performance Standards)

Büyük ölçekli altyapı projeleri, maden endüstrisi operasyonları ve uluslararası proje finans piyasalarında finanse edilen diğer projeler, insan hakları riskleri de dahil olmak üzere ciddi boyutta çevresel ve sosyal riskler oluşturmaktadır. Bu projelerin büyüklüğü ve karışıklığı sebebiyle toplum üzerinde tahmin edilmesi zor olan kötü etkiler ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle bu tür projeler, sponsorlar için değerlendirilmesi zor hale gelecek ve kötü sonuçların hafifletilmesi için yapılan çalışmalar da etkisiz kalacaktır (Herz vd., 2008:2).

Sonuç olarak, 1990'ların başında IFC çevresel inceleme prosedürlerini kullanmaya başlamıştır. IFC'nin çevresel olarak projeleri gözden geçirmesi 5 gelişmeyi işaret etmiştir:

- Çevresel konular ile ilgili bilimsel bilginin artması,
- Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nde çevresel konulardaki yasal düzenlemelerin yapılması,
- Sürdürülebilirlik hakkında öğrenme sürecinin gelişmesi,
- İşletmelerin ekonomik süreçlerini sürdürülebilir bir tutumla yönetme arzusunun artması,
- Sivil toplum kuruluşlarının etkisinin artması (Wright, 2009:2).

IFC Standartları'nı benimseyen işletmeler çalışma koşullarından, biyoçeşitliliğin korunmasına kadar genişleyen önemli konulara uyması gerekiyordu. Buna ek olarak, IFC Standartları'nı benimsemiş işletmeler, müşteri işletmelerin çevresel ve sosyal değerlendirmelerini yapmaları, çevre yönetim sistemini benimsemeleri, çevreselliğe ve sosyalliğe yönelik kamuya açık rapor sunmaları gerekmektedir. IFC Standartları'nı benimsemiş işletme, bu faaliyetleri gerçekleştirdiği takdirde müşteri işletmelerin iç ve dış denetimini verimli bir şekilde rapor etme olanağına sahip oluyordu (Abbott ve Snidal, 2010:327).

2.5.5. Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project – CDP)

2010 yıllarının başlarında, iklim değişikliği hakkında yoğun bir toplumsal ve bilimsel tartışma dönmeğe başlamıştır ve işletmeler de bu tartışmanın odak noktasındadır. Örneğin, 2010 yılında ABD'deki ticari ve endüstriyel işletmelerin, konutlardan 3 katı kadar daha fazla karbonhidrat yayması bu tartışmaların daha da alevlenmesine sebep olmuştur. Böylelikle, kâr amacı gütmeyen Karbon Saydamlık Projesi (CDP) gibi gönüllü girişimler uluslararası düzeyde ortaya çıkmış ve bu girişimler şirketlerin sera gazı (GHG) emisyonlarıyla ilgili performanslarını raporlamaları konusunda baskı uygulamışlardır (Hahn vd., 2015:80).

İklim değişikliği ve düşük karbonlu yaşam şekline gösterilen bağlılık açısından ekonomik ve politik öneme sahip olan finansal kurumlar, Karbon Saydamlık Projesi raporları ve diğer girişimleri teşvik etmede önemli bir rol oynayabilirler (Lee vd., 2015: 3).

Bu projenin ulaşmak istediği üç amaç:

- Yöneticileri yatırımcıların iklim değişikliği konusundaki endişeleri hakkında bilgilendirmek,
- Yatırımcılara işletmelerin iklim değişikliği ile ilgili sahip olduğu riskler hakkında bilgi sağlamak (Lee vd., 2015: 3),
- İşletmelerin sera gazı emisyonlarını azaltma girişimlerini açıklamasını talep ederek bireysel işletme düzeyinde farkındalık yaratmaya çalışmaktır (Carbon Disclosure Project, 2016).

Karbon Saydamlık Projesi; bankalar, sigorta şirketleri, varlık yönetim şirketleri, varlıklarında 100 trilyon ABD doları tutar bulunan emeklilik fonları ve girişimciler tarafından desteklenmektedir. Bu yüzden, KSP bu proje yatırımcılarının karar alma süreçlerine yardım

etmek için dünyanın dört bir yanındaki işletmelerden iklim değişikliği ile ilgili bilgileri anket yoluyla toplamaktadır. (Ott vd., 2017:15).

Her yıl KSP anketini işletmelere göndermektedir. KSP'nin iklim değişikliği programına katılım, tamamen gönüllü bir bilgilendirme faaliyetidir. İlk olarak, işletmeler gönderilen ankete yanıt verip vermeyeceklerini netleştirmeleri gerekmektedir. (Luo vd., 2012:93). İkinci adım, işletmelerin anketteki cevaplarını yayınlanmasına izin verip vermeyecekleri ile alakalıdır ve buna yayın kararı adı verilmektedir. (Ott vd., 2017:15).

2003 yılında, 500 işletmenin %71'i KSP anketini yanıtlamayı kabul etmiştir ve %45'i KSP anketini tam cevaplamıştır. 2003 yılından itibaren işletmeler, kurumsal yatırımcıların karbon salınımı konusundaki bilgi taleplerine daha fazla cevap vermeye başlamışlardır. 4. kez yapılan KSP anketinde 500 işletmenin anketi kabul etmek oranı %91'e yükselmiştir ve bu işletmelerin %72'si anketlere tam cevap vermiştir (Lee vd., 2015:3).

2.5.6. ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Rehberi Standardı (ISO 26000 Social Responsibility)

ISO 26000, sosyal sorumluluk konusunda rehberlik sağlayan bir ISO (International Organization for Standardization) Uluslararası Standartı'dır. Bu standart, hem kamu hem de özel sektörde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ve geçiş ekonomilerinde her türlü kuruluş tarafından kullanılmak üzere tasarlanmıştır ve gönüllülük esası üzerine oluşturulmuştur (Frost, 2009:7).

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı, gelişmiş ülkelerde ulusal standart veya toplu standart olarak kabul edildiği için ISO, gelişmemiş ülkelerde uygulanan ticari engelleri için uluslara ortadan kaldırmak için küresel bir standart oluşturmayı amaçlamıştır (Young Park ve Wook Kim, 2011:315).

ISO 26000, işletmelere sosyal sorumluluk kavramını faaliyetlerine uyarlamada, paydaşlarını belirlemede ve sosyal sorumluluk raporlarının güvenilirliğini artırma konusunda rehberlik etmektedir. Ayrıca, ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Rehber Standardı'nın rehberlik ettiği diğer noktalar ise:

- Performans sonuçlarını ve iyileştirmeleri vurgulamak
- Müşteri memnuniyetini ve güvenini arttırmak
- Sosyal sorumluluk alanında yaygın terminolojiyi teşvik etmek
- Anlaşmalar, sözleşmeler ve diğer ISO standartları ile tutarlı olmaktır (Castka, ve Balzarova, 2008:276).

Organizasyonel yönetim, çalışan uygulamaları, insan hakları, çevre ve tüketici hakları, toplumsal katılım, adil çalışma uygulamaları ve kalkınma işletmenin sürdürülebilirlik kavramına katkıda bulunmasını sağlayan ve ISO 26000 Rehberi Standartı'nda yer alan konular bütünüdür. Bu temel yedi konunun işletme tarafından göz önünde bulunması ve değerlendirilmesi sosyal sorumluluk alanında en üst düzeyde katkının yapılmasını sağlamaktadır (Dinçer vd., 2019:237).

2.6. Kurumsal Sürdürülebilir Performans Ölçümünde Kullanılan Göstergeler

2.6.1. Çevresel Göstergeler

Goodland (1995)'in görüşüne göre çevresel sürdürülebilirlik, insanın ihtiyacı için gerekli hammadde kaynaklarını korumayı amaçlamaktadır. Böylelikle insanlığın refahı ve geleceği güvence altında olacaktır. İşletmelerin çevresel sürdürülebilirlik sorumluluğunu kurumsal olarak nasıl bir performansla sergilediklerini ölçebilmek için çevresel göstergeler belirlenmiştir. (Moldan vd., 2012:7).

Çevresel göstergeler, işletme yöneticilerinin karar verme aşamalarında önemli bir rol oynamaktadır. Çevre ile iş aktiviteleri arasındaki etkileşimleri niceliksel bir şekilde açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bunun sebebi ise çevresel göstergeler, işletmenin çevresel yönetim sistemlerinin zayıf noktalarını saptanmasına, kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasına ve çevresel aktivitelerin raporlanmasına olanak sağlamaktadır. Bunun yanında çevresel göstergeler, şirket tarafından sunulan ürünlerin, servislerin ve faaliyetlerin sürdürülebilirlik bakımından değerlendirilmesine de fırsat vermektedir (Hourneaux vd.,2014).

Örneğin çamaşır, bebek ve ev bakımı ürünleri üreticisi olan Seventh Generation, sadece geri dönüştürülmüş malzemeler (kağıt ve plastik) kullanmaktadır. Aynı zamanda bu tür ürünleri satın almanın olumlu çevresel etkilerini değerlendirerek ve ürün etiketleri üzerinde bu değerlendirmelere yer vererek çevresel sürdürülebilirlik performansını geliştirmiştir. Diğer bir örnek ise, en büyük organik yoğurt üreticilerinden biri olan Tonyfield Çiftliği, çevresel sürdürülebilirliğini değerlendirmek için yaklaşık 50 gösterge geliştirmiştir. Bu göstergeler sadece üretimdeki etkileri değil, aynı zamanda ürünlerinin yaşam döngüsü üzerindeki etkilerini de (hammaddelerin taşınmasından kaynaklanan gömülü enerji, küresel ısınma potansiyeli, asitleşme potansiyeli gibi) ölçmektedir (Veleva vd.,2003 :108).

2.6.2. Sosyal Göstergeler

Kamunun kaygılarından ve baskılarından kaynaklanmasına bağlı işletmeler, sürdürülebilirlik kavramının sosyal boyutuna giderek daha fazla dikkat etmeye başlamıştır (Labuschagne vd.,2005:374). Sosyal sürdürülebilirlik, özellikle duyarlı kişiler veya gruplar için

toplum refahını dayanıklı ve sürdürülebilir koşullara teşvik eden bir toplum kalitesi göstergesidir (Ajmal vd., 2018:328).

Sosyal performans değerlendirmesine duyulan merak uzun bir geçmişe dayanmaktadır. İlk olarak 1940'larda "sosyal denetim" terimi ile başlayan bu değerlendirme, 1970 yıllarında daha artan bir ilgiyle karşılaşmıştır. Lakin daha sonraki zamanlarda, sosyal sürdürülebilirlik ölçümü iş gündemindeki popüler yerini kaybetmiştir ve yerini 1990'ların başlarında iş gündemini meşgul eden çevresel sürdürülebilirlik değerlendirmesine bırakmıştır. Sosyal sürdürülebilirlik değerlendirmesinin tekrar yükselişi ise yaşanan kurumsal krizler (Nijerya'da yaşanan insan hakları ihlali, Asya'da Nike'ın düşük ücretlerde insan ve çocuk işçi çalıştırması) sebebiyle olmuştur (Von Geibler vd.,2006:337).

Sosyal performans bir kuruluşun yerel, ulusal ve küresel düzeydeki insanlar üzerindeki etkilerini analiz eder. (White,2005:42). Sosyal performans değerlendirmesinde kullanılan sosyal göstergeler genellikle teori ve deneysel kanıtlardan ziyade pratik akla ve politik gündem anlayışına dayanmaktadır. Küresel Raporlama Girişimi (GRI) ve Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (UNCSD)'na ait sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri, sosyal performansı değerlendirmek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Her iki çerçevede de nitel ve nicel göstergeler vardır (Staniškienė ve Stankevičiūtė, 2018:711).

Ayrıca, sosyal konular ve problemler işletmeden işletmeye değiştiği için, işletmeler kendi içlerinde sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri geliştirmiştir. Bu işletmeler arasında Placer Dome, Shell, BP Amoco, Ben and Jerry, The Body Shop, United Utilities ve Rio Tinto gibi büyük oluşumlar bulunmaktadır (Warhurst,2002:52).

2.6.3. Ekonomik Göstergeler

Ekonomik performans ölçümleri, bir kuruluşun paydaşları etkileyen sürdürülebilirlik faaliyetleri nedeniyle ortaya çıkan ekonomik değişiklikleri (White, 2005:39) ve ekonomik sistemleri yerel, ulusal ve küresel düzeyde izlemektedir (Gaudencio vd.,2020). Sürdürülebilirlik raporunda yer alan ekonomik göstergeler daha çok bir kuruluşun doğrudan ve dolaylı ekonomik etkileşimlerin paydaşları ve toplumu nasıl etkilediğine odaklanmaktadır (White, 2005:39).

Araştırmacıların belli başlı seçtiği ekonomik göstergeler; satışların getirisi, kullanılan sermayenin geri dönüşü, özkaynak karlılığı (Wagner, 2005: 108), gayri safi yurtiçi hasılaya katkı, pazar payı performansı, başka kurumlardan gelen finansal destekler (Labuschagne vd., 2005: 377), operasyonel maliyetler ve giderler (Roca ve Searcy, 2012:109), yaşam döngüsü maliyeti (Zhong ve Wu ,2015:749), kurulmuş hükümet ilişkileri, daha düşük girdi maliyetleri, aynı seviyede çıktılar için atık yönetimi maliyetlerinde azalma değeri, gelir için kullanılan atık

miktarı, çevresel performans konusunda farklılaştırılmış ürün miktarı, oluşturulan spin-off teknolojileri (Bansal,2005), satış büyümesi, kar artışı, aktif karlılığıdır (Hubbard, 2009: 180).

2.7. Finansal Performans Analizinde Kullanılan Oranlar

2.7.1. Likidite Oranları

Kısa vadeli yabancı kaynakların, dönen varlıklar tarafından ne ölçüde karşılanabileceğini cari oran göstermektedir. Dönen varlıklar nakit, hazır değerler, menkul kıymetler, stok ve ticari alacak hesapları gibi likit varlıkları içerirken kısa vadeli yabancı kaynaklar ise kısa vadeli borçları, uzun vadeli borçların kısa vadeli kısımları ve tahakkuk eden giderleri içermektedir (Rist ve Pizzica, 2014:32).

Cari oran, likiditenin önemli bir göstergesidir. Uygun olan gerçek seviye, piyasanın koşullarına ve müşteriler ile tedarikçilerle olan ticaret şartlarına bağlı olacaktır (Bull, 2007:40). Finansal yükümlülüklerini yerine getirilebilmesi için cari oran en az 1 olmalıdır. Eğer durum böyle değilse ve 1'in altındaysa, işletme finansal yükümlülüklerini yerine getirmek için yeterli likit kaynağı bünyesinde barındırmamaktadır (Dyson,2017:256).

$$\text{Cari Oran} = \frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Asit test oranı, bir şirketin stoklarını satmadan ani finansal yükümlülüklerini karşılamak için yeterli kısa vadeli varlığa sahip olup olmadığını göstermektedir. Asit testi oranı ne kadar yüksek olursa şirketin bulunduğu durum o kadar güvenli olacaktır (Rist ve Pizzica, 2014:9).

Kısa vadede stokların elden çıkarılması zor olabileceğinden, işletmenin mevcut likidite pozisyonunu asit-test oranının daha iyi açıklaması muhtemeldir. Bununla birlikte, eğer dönen varlıklar (stok dahil değil), kısa vadeli yabancı kaynaklardan daha azsa işletmenin nakit pozisyonunun savunmasız olduğu varsayılmamalıdır (Dyson,2017:256).

$$\text{Asit-Test Oranı} = \frac{\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Nakit oranı, işletmenin sahip olduğu nakit para veya nakit paranın yerine geçebilen hazır değerler ile kısa vadeli borçlarını ne ölçüde ödeyebileceğini ortaya koymaktadır. Nakit oranının 1'den büyük olması şirketin kısa vadeli borçlarını, kasasında veya hesabında bulundurduğu hazır değerler ile karşılayabileceğini göstermektedir. Şayet nakit oranı değer olarak yüksek ise şirketin kasasında veya hesaplarında gereğinden fazla hazır değer ve menkul kıymet bulundurduğu düşünülebilir (Akyüz ve Bilgiç, 2016: 94).

$$\text{Nakit Oran} = \frac{\text{Hazır Değerler} + \text{Menkul Kıymetler}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Net işletme sermayesi, dönen varlıklardan kısa vadeli yabancı kaynakları çıkartarak bulunmaktadır. Fakat çıkan sonuç negatif değerliyse işletme likidite sorunu yaşamaktadır. Çünkü kısa vadeli yabancı kaynakların değeri dönen varlıkların değerinden daha fazladır. Bu durum, duran varlıkların kısa vadeli yabancı kaynaklar tarafından karşılandığını göstermektedir (Aktan ve Bodur, 2006:7).

$$\text{Net İşletme Sermayesi} = \text{Dönen Varlıklar} - \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}$$

2.7.2. Karlılık Oranları

Özsermaye kârlılığı (ROE), işletmenin hissedarlara getirisi ve hissedarlar tarafından işletmeye sağlanan finansmanla ilişkili olan bir karlılık oranıdır (Alexander ve Nobes, 2007:147). Özsermaye karlılık oranı değer olarak büyükse, işletmenin iyi yatırım yaptığı ve giderlerini sıkı kontrol ettiği söylenebilir (Aktan ve Bodur, 2006:8).

Yatırımcılar ve finansal analistler, şirketlerin performansını bir şirketle karşılaştırmak veya bir şirketin performansını bir dönemdeki performansı ile başka bir dönemdeki performansı karşılaştırmak için özkaynak kârlılığını kullanır (McCrary, 2010:367).

$$\text{Özsermaye Karlılık Oranı} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Özsermaye}}$$

Aktif karlılık oranı (ROA), net karın toplam varlıklara oranıdır. Toplam varlıklar, alacaklılardan ve sahiplerden işletmeye yapılan toplam yatırıma eşit olduğu için, varlık getirisi bir şirketteki toplam yatırımın geri dönüşünü ölçmektedir (McCrary, 2010:57).

$$\text{Aktif Karlılık Oranı} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Varlıklar (Aktifler) Toplamı}}$$

Vergi sonrasında elde edilen net karın, net satışlara bölünmesiyle ortaya çıkan orana net kar marjı denmektedir. Bu oradan, yapılan her bir liralık satıştan kaç lira kar sağlandığı anlaşılmaktadır (Tayyar vd.,2014).

$$\text{Net Kar Marjı} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Net Satışlar}}$$

2.7.3. Piyasa Değeri Oranları

Fiyat/ Kazanç oranı, hisse fiyatlarının kazançlara göre oranıdır. Endeksteki işletmelerin ortalama hisse fiyatı, bu işletmelerin hisse başına ortalama kazançlarına bölünmesiyle

fiyat/kazanç oranı bulanabilmektedir. Fiyat/kazanç oranındaki fiyat genellikle günlük kapanış fiyatlarının haftalık veya aylık ortalaması gibi hisse senedinin veya endeksin güncel piyasa fiyatıdır (Shen,2000:24). Bununla birlikte, belirli bir hisse senedinin fiyat/ kazanç oranı ölçüldüğü yıl, şirketin büyüklüğü ve şirketin faaliyet gösterdiği sektör gibi dış etkiler tarafından belirlenir. Düşük fiyat/ kazanç oranlarına sahip düşük şirketlerin, daha sonrasında yüksek fiyat/ kazanç oranlarına göre daha yüksek getiri getirmektedir ve bu fark değer primi olarak adlandırılmaktadır. Birçok fiyat/ kazanç fon yöneticisi belirli hisse senetlerini, yatırımcının ilgisini çekmesi için düşük fiyat/ kazanç oranında göstermektedir (Anderson ve Brooks,2006:456).

Hisse senetlerinin defter değeri ile piyasa değeri arasındaki ilişkiyi ifaden orana piyasa değeri / defter değeri oranı ismini verilmektedir. Ayrıca “fiyat / defter değeri oranı” ifadesi de kullanılmaktadır (Walsh,2008:384). Piyasa değeri / defter değeri oranı zamanlar arasında, endüstriler arasında ve hatta aynı endüstrideki işletmeler arasında farklı değerlere sahiptir (McNichols vd.,2014:1394). Daha yüksek piyasa değeri / defter değeri oranına sahip işletmelerin daha düşük kaldıraç oranlarına sahip oldukları da ifade edilmektedir (Chen ve Zhao,2004:1).

2.7.4. Kaldıraç Oranları

Finansal kaldıraç oranı, işletmenin sahip toplam borçların, aktiflere bölünmesiyle bulunmaktadır. Bu oran işletmenin sahip olduğu finansman içinde yabancı kaynakların oranını göstermektedir. Finansal kaldıraç oranının yüksek olması borç verenler için iyi bir durum değildir ve onları riskli bir duruma sokmaktadır. Tam tersine, bu oranın yüksek olması yatırımcılar için iyi işarettir, çünkü finansal kaldıraç oranının yüksekliği bir noktaya kadar özsermaye karlılığının artmasını sağlamaktadır (Köse,2005:38).

Toplam Borçlar / Özsermaye, işletmenin sahip olduğu toplam borçların özsermayeye oranıdır. Bu oran işletmenin sahip olduğu finansal riski göstermektedir. Çıkan sonuç 2'nin üzerinde bir değer ise işletmenin yüksek finansal riske sahip olduğunu söylemek mümkündür (Aktan ve Bodur, 2006:8).

2.7.5. Bankacılık Sektöründe Yaygın Kullanılan Finansal Rasyolar

Takipteki krediler oranı, takipteki kredilerin toplam kredilere bölünmesiyle bulunmaktadır. Takipteki krediler oranı, bankaların iyilik durumunu gösteren finansal göstergelerden birisidir. Bankanın takipteki krediler oranının yüksek olması hem kendisini oldukça olumsuz etkilemektedir hem de ülke ekonomisinin dengesini bozmaktadır. Takipteki

krediler oranının yüksek bir değere sahip olması bankalar için finansal kriz anlamına da gelebilmektedir (Yüksel,2016).

Sermaye yeterlilik rasyosu, Toplam Sermaye/(Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk) şeklinde hesaplanmaktadır. Finansal sistemin en önemli unsurlarından birisi olan sermaye yeterlilik rasyosu, risk ve karlılık yönetimi açısından bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Bankacılık sistemini sağlamlaştırmak amaçlı asgari sermaye yeterlilik rasyosu BDDK tarafından %8'den %12'ye çıkarılmıştır (Citak ve Goker, 2020).

Likidite karşılama oranı, kaliteli likit varlıkların nakit çıkışlarına bölünmesiyle bulunmaktadır. Bu oranın bulunmasının amacı, bankaların likidite düzeylerini belirlemektir. Bu sayede bankaların likidite riski açısından ne düzeyde olduğu anlaşılabilir (Zengin ve Yüksel, 2016).

2.8. Sürdürülebilirlik Performansı ile Finansal Performans Arasındaki İlişki

Sürdürülebilirlik kavramını kurumsal stratejinin parçası olarak kabul eden işletmeler, bundan uzun vadeli fayda sağlamaya çalışmaktadırlar. Böylelikle, sürdürülebilirlik rekabet yarışında işletmeler için stratejik öneme sahip bir konu haline gelmiştir. İşletmelerin kurumsal stratejilerine sürdürülebilirlik kavramını dahil etmesi, işletmelerin finansal performans açısından nasıl etkilendiklerini araştırma ihtiyacı doğurmuştur (Goyal vd., 2013: 362).

Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi veya BIST Sürdürülebilir Endeksi gibi bazı endeksler sürdürülebilirlik kavramını ekonomik, çevresel ve sosyal gelişmelerden kaynaklanan riskleri eleyerek ve fırsatlar yaratarak uzun vadeli hissedar değeri yaratan bir iş yaklaşımı haline getirmiştir (Epstein ve Roy, 2003: 80).

Sürdürülebilir performans ile finansal performans ilişkisi üzerine literatürde öne sürülen teoriler mevcuttur. İlk olarak, paydaş teorisi kurumsal sürdürülebilirlik faaliyetleri ile finansal performans arasında pozitif bir ilişki olduğunu öne sürmektedir (Hussain vd., 2018: 1199, 1209).

İyi yönetim teorisi ise, kurumsal sürdürülebilirlik ile finansal performansın ilişkisi olabileceğini iddia eder. Bunun sebebi kurumsal sürdürülebilirliğin maliyetleri düşürmeye, itibarı artırmaya ve sürdürülebilirlikle ilgilenen insanlara hitap etmesine yardım etmesidir (Weber,2017: 361).

Aşağıdaki tabloda, literatürde yer alan sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasındaki ilişkiyi konu alan araştırmalara yer verilmiştir.

Tablo 2.8 Sürdürülebilirlik Performans ile Finansal Performans Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar

Yazar	Özet	Değişkenler	Bulgular
Aggarwal P. (2013)	NIFTY 50 indeksinde yer alan 20 işletmenin 2010-2012 yılları arasındaki verileri kullanılarak sürdürülebilir performans ile finansal performans arasındaki ilişki araştırılmıştır.	Özsermaye karlılığı, aktif karlılığı, vergi öncesi karlılık, aktiflerde büyüme Sosyal performans, yönetim performansı, çalışan performansı, çevresel performans, sürdürülebilirlik performansı	Sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasında ilişki yoktur. Fakat sürdürülebilirlik performansı ile bazı finansal göstergeler arasında ilişki vardır.
Buys, P., Oberholzer, M. ve Andrikopoulos, P. (2011)	Güney Afrika'da faaliyet gösteren GRI raporu yayınlayan 9 şirket ve GRI raporu yayınlamayan 9 şirketlerin arasındaki finansal performans karşılaştırılmıştır.	Özsermaye karlılığı, aktif karlılığı, ekonomik katma değer, piyasa katma değeri	GRI raporu yayınlayan şirketler ve yayınlamayan şirketler arasında finansal performans açısından anlamlı bir farklılık yoktur.

Yazar	Özet	Değişkenler	Bulgular
Hussain, N., Rigoni, U. ve Cavezzali, E. (2018)	Amerika’da yer alan en iyi 100 şirketin sürdürülebilir performansı ile finansal performansı arasındaki ilişki araştırılmıştır.	Tobin’s Q, özsermaye karlılığı, aktif karlılığı Sosyal performans, yönetim performansı, çevresel performans	Çevresel ve sosyal performans ile finansal performans arasında anlamlı pozitif bir ilişki vardır. Fakat ekonomik performans ile finansal performans arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
Weber, O. (2017)	2009-2013 yılları arasındaki veriler kullanılarak, Çin’de faaliyet gösteren 46 bankanın sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasındaki ilişki araştırılmıştır.	Özsermaye karlılığı, aktif karlılığı, net karlılık, takipteki krediler oranı Sosyal performans, ekonomik performans, çevresel performans, sürdürülebilirlik performansı	Sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
Siew, R. Y., Balatbat, M. C. ve Carmichael, D. G. (2013)	Avustralya’daki, 44 inşaat işletmesinin sürdürülebilirlik raporu yayınlamalarıyla, finansal rapor yayınlamaları arasındaki ilişki incelenmiştir.	Özsermaye karlılığı, aktif karlılığı, vergi önce karlılık, hisse başı kazanç, hisse başına temettü, temettü verimi, fiyat/kazanç oranı Sürdürülebilirlik raporu yayınlamak	Sürdürülebilirlik raporu yayınlama ile finansal performans arasında ilişki yoktur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BIST SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİ'NDEKİ BANKALARIN VE TÜRKİYE'DEKİ
ENDEKS DIŞI BANKALARIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANS VE
FİNANSAL PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ

3.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu araştırmanın amacı, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve endeks dışı bankaların sürdürülebilirlik performansını ve finansal performansını değerlendirmek ve bu performanslar arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın kapsamında BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve Türkiye'de faaliyet gösteren endeks dışı bankaların 2015-2020 yılları arasındaki finansal ve sürdürülebilirlik performans verileri incelenmiştir. Araştırmanın ilk sınırlılığını 2015-2020 yılları oluşturmuştur, çünkü BIST Sürdürülebilirlik Endeksi Kasım 2014'te kurulmuştur. Diğer bir sınırlılık ise ekonomik sürdürülebilirlik boyutu sürdürülebilirlik değişkenlere dahil edilmemiştir.

3.2. Araştırmanın Örneklemi

Tablo 3.2 Araştırmada Yer Alan Bankalar

	BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki Bankalar	İşletme Büyüklüğü	Endeks Dışı Bankalar	İşletme Büyüklüğü
Mevduat Bankaları	Akbank	12,87	Anadolubank	9,94
	Şekerbank	10,37	Denizbank	12,29
	VakıfBank	10,85	ING Bank	10,95
	Garanti BBVA	12,97	QNB Finansbank	12,14
	Halkbank	13,06	Türkiye Ziraat Bankası	11,56
	Türkiye İş Bankası	13,24	HSBC	13,38
	Yapı Kredi Bankası	10,65	Türkiye Ekonomi Bankası	10,46
Kalkınma Bankaları	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	12,98	Türkiye Kalkınma Bankası	11,58
Katılım Bankaları	Albaraka Türk Katılım Bankası	12,98	Kuveyt Türk Katılım Bankası	9,87
	Ortalama İşletme Büyüklüğü	12,21	Ortalama İşletmeBüyüklüğü	11,35

Araştırmanın örneklemini BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 9 banka ve Türkiye'deki endeks dışı 9 banka oluşturmuştur. BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan bankaların 7'si mevduat bankası, 1'i kalkınma bankası ve 1'i katılım bankasıdır. İşletme büyüklüğü, 2020'deki toplam aktiflerin doğal logaritması alınarak hesaplanmıştır. BIST Sürdürülebilir Endeksi'ndeki bankaların işletme büyüklüğü ortalaması 12,21'dir.

Endeks dışı bankalar seçilirken BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların türleri ve işletme büyüklükleri dikkate alınmıştır. Bu sebeple endeks dışı bankaların örneklemini de 7 mevduat bankası, 1 kalkınma bankası ve 1 katılım bankası oluşturmuştur. Endeks dışı bankaların işletme büyüklüğü ortalaması 11,35'dir.

3.3. Araştırmanın Değişkenleri

Çin bankalarının sürdürülebilirlik performansı ile finansal performansı arasındaki ilişkiyi araştırdığı makalesinde Weber (2017); özsermaye karlılığını, aktif karlılığını, takipteki krediler oranını, toplam aktifleri ve net karı finansal değişkenler olarak kullanmıştır. Sürdürülebilirlik değişkenlerinde ise çevresel sürdürülebilirlik performansı, sosyal sürdürülebilirlik performansı ve toplam sürdürülebilirlik performansını tercih etmiştir. Bu sebeple araştırmada bu finansal ve sürdürülebilirlik değişkenleri kullanılacaktır.

Tablo 3.3. Araştırmada Kullanılan Değişkenler

	Değişken	Kısaltması
Finansal Değişkenler	Özsermaye Karlılığı	ÖK
	Aktif Karlılığı	AK
	Takipteki Krediler Oranı	TKO
	Toplam Aktifler	TA
	Net Kar	NK
Sürdürülebilirlik Değişkenleri	Çevresel Sürdürülebilirlik Performansı	ÇSP
	Sosyal Sürdürülebilirlik Performansı	SSP
	Toplam Sürdürülebilirlik Performansı	TSP

3.4. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın veri toplama yöntemi, belgesel kaynak tarama yöntemidir. Sürdürülebilirlik verileri, araştırmada yer alan bankaların yayımladıkları entegre ve

sürdürülebilirlik raporlarından derlenmiştir. Finansal veriler ise, bankaların yayımladıkları faaliyet raporlarından toplanmıştır.

3.5. Veri Analizi

Veri analizine karar verebilmek için toplanan verilerin normal dağılıp dağılmadığını ölçmemiz gerekmektedir. Verilerin parametrik veya non-parametrik olması seçeceğimiz analiz yöntemini etkileyecektir.

Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro- Wilk testleri normal dağılımı ölçmek için kullanılmaktadır. Fakat Hair vd. (2006:71)'e göre, bu testler örneklem sayısı 1000'den küçük olan araştırmalarda daha az hassasiyete sahiptirler. Bu sebeple araştırmacı, grafiklere ve diğer istatistiksel değerlere de dikkat etmelidir.

Hair vd. (2006:34)'e göre, skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerleri -1 ve +1 değerleri arasındaysa verilerin normal dağıldığı kabul edilmektedir. Ayrıca, George ve Mallery (2020:114)'e göre, çıkan kurtosis değeri -2 ve +2 değerleri arasında ise verilerin normal dağıldığı söylenebilir.

Tablo 3.5 Normal Dağılım Testi

	Kolmogorov- Smirnov	Shapiro- Wilk	Skewness	Kurtosis
	p- value	p-value		
Özsermaye Karlılığı	0,040	0,025	-1,509	2,953
Aktif Karlılığı	0,200	0,788	-0,240	-0,230
Takipteki Krediler Oranı	0,200	0,752	-0,434	-0,023
Toplam Aktifler	0,200	0,018	0,361	0,021
Net Kar	0,200	0,053	0,318	0,019
Çevresel Sürdürülebilirlik Performansı	0,168	0,013	-0,621	-1,148
Sosyal Sürdürülebilirlik Performansı	0,000	0,002	-1,219	0,605
Toplam Sürdürülebilirlik Performansı	0,072	0,013	-0,795	-0,703

Yukarıdaki grafik sonuçlarına göre aktif karlılığı, takipteki krediler oranı, ve net kar hem Kolmogorov-Smirnov testinde hem de Shapiro-Wilk testinde 0,05'ten büyük anlamlılık

düzeyine sahiptir. Skewness ve kurtosis değerleri de -1 ve +1 değerleri arasındadır. Böylelikle, bu değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu anlaşılmaktadır, parametrikdir.

Çevresel sürdürülebilirlik performansı, toplam aktifler ve toplam sürdürülebilirlik performansı verileri Kolmogorov-Smirnov testine göre anlamlılık düzeyi 0,05'ten büyüktür. Ayrıca, skewness ve kurtosis değerlerinin -1 ve +1 arasında olması da verilerin normal dağılıma sahip olduğunu kanıtlamaktadır, parametrikdir.

Özsermaye karlılığı ve sosyal sürdürülebilirlik performansı verileri normallik testlerinde 0,05'ten küçük anlamlılık düzeyine sahiptir. Ayrıca, özsermaye karlılığının skewness ve kurtosis değerleri ile sosyal sürdürülebilirlik performansının skewness değeri kabul edilebilir değer aralığında olmadığı için, bu değişkenlerin verileri normal dağılım göstermemektedir, non-parametrikdir.

Özsermaye karlılığı ve sosyal sürdürülebilirlik performansı verileri normal dağılmadığı için araştırmada non-parametrik testler uygulanacaktır. Kullanılan nonparametrik testler ise; Cronbach Alfa, Mann-Whitney U testi ve korelasyon analizidir. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir. Verileri değerlendirmede IBM SPSS Statics 21 ve MS Excel kullanılmıştır.

3.6. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın hipotezleri aşağıda sıralanmıştır:

- **H0:** Finansal performans ile sürdürülebilirlik performansı arasında **anlamlı bir ilişki yoktur.**
- **H1:** Finansal performans ile sürdürülebilirlik performansı arasında **pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.**
- **H2:** Özsermaye karlılığı ile sürdürülebilirlik performansı arasında **pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.**
- **H3:** Aktif Karlılığı ile sürdürülebilirlik performansı arasında **pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.**
- **H4:** Takipteki krediler oranı ile sürdürülebilirlik performansı arasında **pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.**
- **H5:** Toplam aktifler ile sürdürülebilirlik performansı arasında **pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.**
- **H6:** Net kar ile sürdürülebilirlik performansı arasında **pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.**

3.7. Bulgular

3.7.1.Sürdürülebilirlik Performansı Kriterleri için Güvenilirlik Analizi

Sürdürülebilirlik performansı kriterlerine güvenebilmek için kriterler arasında bir tutarlılığın ve güvenilirliğin olması önem arz etmektedir. Sürdürülebilirlik performansı kriterlerinin güvenilirliğini ölçmek için de Cronbach Alfa (Cronbach's Alpha) yönetimi kullanılacaktır (Bland ve Altman,1995:572). Cronbach Alfa testindeki sonuç aralığı 0 ve 1 arasında değişmektedir. Test sonucu, 0 çıkmışsa hiçbir varyans değeri sabit değildir ve bu yüzden hiçbir güvenilirliği yoktur. Test sonucu, 1 çıkmışsa eğer varyans değeri tam anlamıyla sabittir ve güvenilirdir. Örneğin Cronbach alfa değeri 0.90 ise, testin % 90'ının güvenilir ve % 10'unun güvenilmez olduğu sonucuna varılır (Brown, 2002: 17).

Güvenilirlik analizinde, araştırmada yer alan 18 bankanın sürdürülebilirlik performans kriter sonuçları değerlendirilmiştir. Varyans değeri 0 olduğu için güvenilirlik analizinden çıkarılan bir banka olmamıştır. Güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach Alfa kat sayısı:

- 0.50'den düşük bir değer çıkarsa güvenilirlik düzeyi oldukça düşüktür,
- 0.50 ile 0.80 arası bir değer çıkarsa güvenilirlik düzeyi normaldir,
- 0.80'den büyük bir değerse güvenilirlik düzeyi yüksektir (Tan, 2010:102).

Sürdürülebilirlik performansı kriterlerini güvenilirlik analizinde değerlendirdiğimizde çıkan Cronbach Alfa katsayısı 0,973'tür. Bu sonuç güvenilirlik düzeyinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Ek olarak, sürdürülebilirlik performansı kriterlerinden herhangi birisinin varyans değeri "0" olduğu için araştırma sürecinden çıkarılmamıştır.

3.7.2. BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki Bankalar ile Endeks Dışı Bankaların Sürdürülebilirlik Performanslarının Değerlendirilmesi

Sürdürülebilirlik verileri bankaların yayımladığı sürdürülebilirlik raporlarından ve entegre raporlarından toplanmıştır.

Çevresel sürdürülebilirlik performansını belirlemede BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde kullanılan EIRIS araştırma metodolojisi kullanılmıştır. Fakat EIRIS araştırma metodolojisinde yer alan çevresel sürdürülebilirlik performans kriterlerinin tümü bankacılık sektörüne uyum sağlamadığı için, kriterler bankacılık sektörüne ve bankaların raporlarındaki GRI göstergelerine göre seçilmiştir. Çevresel sürdürülebilirlik performansını ölçmek için seçilen kriterler çevre politikası, çevre yönetimi sistemleri, çevresel raporlama ve iklim değişikliği başlıkları altında toplanmıştır ve 24 kriterden oluşmaktadı

Tablo 3.7.2 Çevresel Sürdürülebilirlik Performans Kriterleri

Çevre Politikası	<ol style="list-style-type: none"> 1. Çevre politikası, sektöre özgü en az bir çevresel konu hakkında atıfta bulunmalıdır (iklim değişikliği, su emisyonları, hava emisyonları, atık dönüşümü, su kullanımı). 2. Çevre politikası, sektöre özgü tüm çevresel konular hakkında atıfta bulunmalıdır (iklim değişikliği, su emisyonları, hava emisyonları, atık dönüşümü, su kullanımı). 3. Çevre politikasının yönetimindeki sorumlu kişi, yönetim kurulu üyesidir. 4. Sürekli gelişme taahhüdü bulunmaktadır. 5. Amaç ve hedef olarak tüm çevresel konuları içeren taahhüdü bulunmaktadır. 6. Çevre politikasını düzenli olarak izleme ve denetim taahhüdü bulunmaktadır. 7. Çevre performansı açısından şeffaftır ve kamuyu aydınlatma amaçlanmaktadır. 8. Ortak küresel standartlara uyum taahhüdü bulunmaktadır. 9. Çevresel faaliyetlerle alakalı düzenli olarak paydaşlarla iletişim halindedir. 10. Ürün/hizmetin yarattığı çevresel etki incelenmektedir.
Çevre Yönetimi Sistemleri	<ol style="list-style-type: none"> 11. Çevre politikası vardır. 12. Tüm çevresel temel konular amaç ve hedef olarak açıklanmıştır. 13. ÇYS'yi uygulamak için prosedürleri ve sorumluluk komiteleri bulunmaktadır. 14. Tüm projeler için çevre değerlendirilmesi yapılmaktadır. 15. Tedarikçiler, sürdürülebilir performanslarına göre seçilmektedirler.
Çevresel Raporlama	<ol style="list-style-type: none"> 16. Kamuya açıklanmış bir çevre politikası bulunmaktadır. 17. Çevresel etkiler kamuya şeffaf bir şekilde açıklanmaktadır. 18. Çevresel etkiler kamuya nicel verilerle açıklanmaktadır. 19. Şirket CO2 verilerini rapor etmektedir. 20. Şirket ÇYS'nin kapsamını ve prosedürlerini kamuya açıklamaktadır. 21. Şirket çevresel faaliyetlere ne kadar mali harcama yaptığını açıklamaktadır.
İklim Değişikliği	<ol style="list-style-type: none"> 22. Şirket, iklim değişikliği etkisini asgariye indirme konusundaki görevini kabul etmektedir. 23. Şirket, iklim değişikliğini asgariye indirme konusundaki faaliyetlerini açıklamaktadır. 24. Mutlak karbon emisyonlarını açıklamaktadır.

Kaynak: <https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2016/03/07/BIST-surdurulebilirlik-endeksi-arastirma-metodolojisi-degisiklik> (erişim tarihi: 27.05.2020)

Sosyal sürdürülebilirlik performansını ölçmede ise aynı şekilde BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde kullanılan EIRIS araştırma metodolojisi kullanılmıştır ve ek olarak Ameer ve Othman'ın 2012 yılında yayınladıkları "Sustainability Practices and Corporate Financial Performance: A Study Based on the Top Global Corporations" adlı makalesindeki sosyal sürdürülebilirlik kriterlerinden yararlanılmıştır. Ek bir kaynak ihtiyaç duyulmasının sebebi ise, EIRIS araştırma metodolojisinde "toplum" ve "ayrımcılık" kriterlerinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Araştırmada kullanılan sosyal sürdürülebilirlik kriterleri; insan hakları,

sağlık ve güvenlik, toplum ve ayrımcılık başlıklarına ayrılmıştır, toplam 15 kriterden oluşmaktadır.

Tablo 3.7.2 Sosyal Sürdürülebilirlik Performans Kriterleri

İnsan Hakları	<ol style="list-style-type: none"> 1. Şirketler çocuk işçi ve zorla çalıştırma engellenmeli; örgütlenme özgürlüğü ve ayrımcılık yapmama sorumluluklarını desteklenmelidir. 2. İnsan haklarını savunan daha geniş kapsamlı ve küresel ilkelere uygun destek beyan etmektedir. 3. BM Küresel İlkeler Sözleşmesi şirket tarafından imzalanmıştır. 4. Şirket, insan haklarını ilgilendiren politikalarını tedarikçiler, üçüncü şahıslarla ve büyük ortak ile yaptığı anlaşmalara empoze ettiğini rapor etmektedir.
Sağlık ve Güvenlik	<ol style="list-style-type: none"> 5. Şirket, sağlık ve güvenlik eğitimi verdiğiine dair beyanda bulunmalıdır. 6. Şirket, sağlık ve güvenlik konularında üst düzey bir yöneticiye sahip olduğunu belirtmelidir. 7. Şirket, iş durumunda yaşanan kaza ve ölüm sayılarını raporlarında açıklar.
Toplum	<ol style="list-style-type: none"> 8. Şirket eğitim, iş eğitimi veya kentsel gelişim faaliyetleri için kamu veya özel kuruluşlarla iş birliği içindedir. 9. Şirket toplumsal gönüllülük için okullarla veya vakıflarla iş birliği içindedir. 10. Şirket brüt karının bir kısmını hayır kurumlarına bağışlamıştır.
Ayrımcılık	<ol style="list-style-type: none"> 11. Şirket çalışan çeşitliliğine önem vermektedir. 12. Şirket çalışan çeşitliliğine dair güçlü beyanda bulunmaktadır (kadınların, farklı ıktan insanların veya engellilerin iş hayatında eşit fırsatlarda bulunması gibi). 13. Şirket içerisinde çalışan çeşitliliği hakkında eğitim seminerleri düzenlenmektedir. 14. Şirket, çalışan çeşitliliğine katkı sağlayıcı fırsatlar tanımaktadır (esnek çalışma, doğum izni, yaşlı bakımı vb.) 15. Şirket, aynı pozisyonda çalışan kişilere ayırım yapmaksızın eşit maaş vermektedir.

Kaynak: <https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2016/03/07/BIST-surdurulebilirlik-endeksi-arastirma-metodolojisinde-degisiklik> (erişim tarihi: 27.05.2020)

Araştırma örneğinde yer alan bankaların sürdürülebilirlik performansı, 24'ü çevresel sürdürülebilirlik performans ve 15'i sosyal sürdürülebilirlik performans kriteriyle

değerlendirilmiştir. Bir bankanın alabileceği maksimum toplam sürdürülebilirlik performans değeri 39'dur. Sürdürülebilirlik performans kriterleri değerlendirilirken "0" ve "1" yöntemi kullanılmıştır. Eğer banka kriterdeki gerekliliği sağlıyorsa "1" puan, gerekliliği sağlamıyorsa "0" puan verilmiştir.

Tablo 3.7.2 Araştırmada Yer Alan Bankaların Sürdürülebilirlik Performans Değerlendirmesi

		Çevresel Sürdürülebilirlik	Sosyal Sürdürülebilirlik	Toplam Sürdürülebilirlik
BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde Yer Alan Bankalar	Akbank	23	15	38
	Şekerbank	22	13	35
	Albaraka Türk Kalkınma Bankası	16	14	30
	Garanti BBVA	24	15	39
	Halkbank	22	15	37
	Türkiye İş Bankası	20	16	36
	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	24	14	38
	VakıflarBank	24	14	38
	Yapı Kredi Bankası	24	14	38
	<u>Ortalama</u>	<u>22,1</u>	<u>14,4</u>	<u>36,5</u>
Endeks Dışında Yer Alan Bankalar	Anadolubank	0	0	0
	Denizbank	0	7	7
	ING Bank	13	14	27
	QNB Finansbank	18	13	31
	Kuveyt Türk Katılım Bankası	5	9	14
	Türkiye Ziraat Bankası	17	5	22
	HSBC	2	7	9
	Türk Ekonomi Bankası	10	14	24
	Türkiye Kalkınma Bankası	7	6	13
	<u>Ortalama</u>	<u>8</u>	<u>8,3</u>	<u>16,3</u>

İki grup karşılaştırıldığında BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankalar, endeks dışı bankalara göre daha yüksek sürdürülebilirlik performansına sahip olduğu görülmektedir (M=36,5).

BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankalar, endeks dışı bankalara göre daha yüksek çevresel sürdürülebilirlik performans puanına sahiptirler (M=22,1). Sosyal sürdürülebilirlik

performansında da BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankalar, endeks dışındaki bankalara göre daha yüksek puana sahiptirler (M=14,4).

Tablo 3.7.2 BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki Bankaların ve Endeks Dışı Bankaların Sürdürülebilirlik Performanslarına Mann-Whitney U Testi Uygulaması

	Z Skoru	Mann-Whitney U Testi Anlamlılık Düzeyi (Sig. 2-tailed- p value)
Çevresel Sürdürülebilirlik Performansı	-3,421	0,001
Sosyal Sürdürülebilirlik Performansı	-3,068	0,002
Toplam Sürdürülebilirlik Performansı	-3,506	0,000

Tablo 3.7.2'de BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve endeks dışı bankaların çevresel sürdürülebilirlik performansı,sosyal sürdürülebilirlik performansı ve toplam sürdürülebilirlik performansı Mann-Whitney U testi yöntemiyle karşılaştırılmıştır. Bu testin uygulanmasındaki amaç, iki grubun ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamaktır. Maksimum kabul edilebilir anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir. Mann-Whitney U testi , IBM SPSS Statics 21 programıyla değerlendirilmiştir.

BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve endeks dışı bankaların çevresel sürdürülebilirlik ($p=0,001$), sosyal sürdürülebilirlik ($p=0,002$) ve toplam sürdürülebilirlik ($p=0,000$) ortalamaları arasında anlamlı fark görülmüştür. Her bir değişkenin anlamlılık düzeyi 0,05'in altındadır. Sonuç olarak BIST Sürdürülebilir Endeksi'nde yer alan bankaların sosyal sürdürülebilirlik performans,çevresel sürdürülebilirlik performans ve toplam sürdürülebilirlik performans ortalamalaması anlamlı bir şekilde endeks dışı bankalarinkinden yüksektir.

3.7.3. BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki Bankalar ile Endeks Dışı Bankaların Finansal Performans Değerlendirmesi

Tablo 3.7.3'da BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve endeks dışındaki bankaların finansal değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri yer almıştır. İstatistikler 2015-2020 yılları arasındaki finansal veriler kullanılarak ve IBM SPSS Statics 21 programıyla hesaplanmıştır. Finansal veriler bankaların yayımlandığı yıllık faaliyet raporlarından toplanmıştır.

Tablo 3.7.3 Araştırmada Yer Alan Bankaların Finansal Değişkenlerinin Tanımlayıcı İstatistikleri

		Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde Yer Alan Bankalar N=9	Özsermaye Karlılığı	0,036	0,164	0,132	0,10
	Aktif Karlılığı	0,001	0,057	0,014	0,009
	Takipteki Krediler Oranı	0,003	0,1	0,043	0,019
	Toplam Aktifler (bin TL)	20.735.000	699.000.471	258.440.025	188.245.053
	Net Kar (bin TL)	-684.082	87.729.000	4.491.278	12.854.113
Endeks Dışında Yer Alan Bankalar N=9	Özsermaye Karlılığı	0,029	0,195	0,12	0,018
	Aktif Karlılığı	0,0	0,025	0,013	0,002
	Takipteki Krediler Oranı	0,0	0,09	0,04	0,009
	Toplam Aktifler (bin TL)	4.774.000	649.756.000	124.927.834	140.144.509
	Net Kar (bin TL)	-356.598	7.961.000	1.590.903	2.031.799

Özsermaye karlılığı karşılaştırıldığında endeks dışında yer alan bankalar (M=0,132), BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankalara göre (M=0,12) daha yüksek ortalamaya sahiptir. Aktif karlılığında ise endeks dışında yer alan bankalar ile BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ne yer alan bankalar ortalama olarak aynı performansa sahiptirler (M=0,013). Takipteki krediler oranında ise endeks dışındaki bankalar (M=0,04) daha düşük bir ortalamaya sahip olduğu için, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankalara (M=:0,043) göre daha olumlu bir pozisyonda yer almaktadırlar. BIST Endeksi'ndeki bankalar (M=258.440.025),

endeks dışındaki bankalara göre daha yüksek toplam aktife sahiptir. Net karlılıkta ise aynı şekilde, BIST Endeksi'ndeki bankalar (M=4.491.278) ile daha iyi bir performansa sahiptirler.

Tablo 3.7.3 BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki Bankaların ve Endeks Dışı Bankaların Finansal Performanslarına Mann-Whitney U Testi Uygulaması

	Z Skoru	Mann-Whitney U Testi Anlamlılık Düzeyi (p-value)
Özsermaye Karlılığı	-1,296	0,195
Aktif Karlılığı	-1,047	0,295
Takipteki Krediler Oranı	-1,018	0,309
Toplam Aktifler	-3,613	0,006
Net Kar	-2,771	0,007

Tablo 3.6.3'de BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankalar ile endeks dışı bankaların özsermaye karlılığı, aktif karlılığı, takipteki krediler oranı, toplam aktifler ve net kar Mann-Whitney U testi yöntemiyle karşılaştırılmıştır. Test, IBM SPSS Statics 21 programı yardımıyla uygulanmıştır.

BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve endeks dışı bankaların özsermaye karlılığı, aktif karlılığı ve takipteki krediler oranı ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Bunun sebebi ise ortaya çıkan anlamlılık düzeylerinin hepsinin 0,05'ten büyük değerlere sahip olmasıdır. BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve endeks dışı bankaların toplam aktifler ve net kar ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmektedir. Çünkü ortaya çıkan anlamlılık düzeyleri 0,05'ten küçük değerlere sahiptir.

3.7.4 Sürdürülebilirlik Performansı ile Finansal Performans Arasındaki Korelasyon Analizi

Korelasyon analizi, iki değişken arasındaki ilişki hakkında bilgi vermektedir. İlişkinin güçlülüğünü anlayabilmek için de korelasyonun katsayısının bulunması gerekmektedir. Korelasyon katsayısı, -1 ile 1 arasında değişmektedir. Eğer katsayı negatif değerdeyse ilişki negatif yöndedir. Eğer katsayı sıfır ise iki değişken arasında hiçbir ilişki bulunmamaktadır. Son olarak katsayı pozitif bir değere sahipse iki değişken arasındaki ilişki pozitif yöndedir. Korelasyon katsayısı -1'e ve 1'e yaklaştıkça ilişki kuvveti artmaktadır (Köse,2011:1).

Spearman korelasyon analizinde, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve endeks dışı bankaların finansal verileri ve sürdürülebilirlik verileri kullanılmıştır. Analizdeki

amaç, sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasındaki ilişkiyi anlamaktır. Maksimum anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir. Spearman korelasyon analizi IBM SPSS Statics 21 programıyla yapılmıştır.

Tablo 3.7.4 BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki Bankaların ve Endeks Dışı Bankaların Spearman Korelasyon Analizi Sonucu

N=18	ÖK	AK	TKO	TA	NK	ÇSP	SSP	TSP
ÖK	1	0,647* (0,000)	-0,293* (0,003)	0,037 (0,713)	0,220 (0,380)	0,030 (0,761)	-0,47 (0,641)	0,029 (0,772)
AK	0,647* (0,000)	1	-0,283* (0,005)	0,093 (0,348)	0,176 (0,485)	0,251* (0,010)	0,147 (0,138)	0,237* (0,016)
TKO	-0,293* (0,003)	-0,283* (0,005)	1	0,055 (0,580)	-0,351 (0,153)	0,020 (0,845)	0,088 (0,381)	0,056 (0,576)
TA	0,037 (0,713)	0,093 (0,348)	0,055 (0,580)	1	0,913* (0,000)	0,494* (0,000)	0,519* (0,000)	0,518* (0,000)
NK	0,268* (0,006)	0,301* (0,002)	-0,094 (0,348)	0,913* (0,000)	1	0,470* (0,000)	0,465* (0,000)	0,486* (0,000)
ÇSP	0,030 (0,761)	0,251* (0,010)	0,020 (0,845)	0,494* (0,000)	0,407 (0,094)	1	0,679* (0,000)	0,973* (0,000)
SSP	-0,047 (0,641)	0,147 (0,138)	0,088 (0,381)	0,519* (0,000)	0,429 (0,076)	0,579* (0,000)	1	0,808* (0,000)
TSP	0,029 (0,772)	0,237* 0,016	0,056 (0,576)	0,518* (0,000)	0,424 (0,079)	0,973* (0,000)	0,808* (0,000)	1

Yukarıdaki **Tablo 3.7.4**'un değerlendirilmesiyle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- **Özsermaye karlılığı** ile **çevresel sürdürülebilirlik** ($p=0,761$, $r=0,030$), **sosyal sürdürülebilirlik** ($p=0,641$, $r= -0,47$) ve **toplam sürdürülebilirlik performansı** ($p=0,772$, $r=0,029$) arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- **Aktif karlılığı** ile **çevresel sürdürülebilirlik** ($p=0,010$, $r=0,251$) ve **toplam sürdürülebilirlik performansı** ($p=0,016$, $r=0,237$) arasında zayıf ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
- **Toplam krediler oranı** ile **çevresel sürdürülebilirlik** ($p=0,845$, $r=0,020$), **sosyal sürdürülebilirlik** ($p=0,381$, $r=0,088$) ve **toplam sürdürülebilirlik performansı** ($p=0,0576$, $r=0,056$) arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

- **Toplam aktifler** ile **çevresel sürdürülebilirlik** ($p=0,000$, $r=0,494$), **sosyal sürdürülebilirlik** ($p=0,000$, $r=0,519$) ve **toplam sürdürülebilirlik performansı** ($p=0,000$, $r=0,518$) arasında orta düzeyde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

- **Net kar** ile **çevresel sürdürülebilirlik** ($p=0,000$, $r=0,470$) , **sosyal sürdürülebilirlik** ($p=0,000$, $r=0,465$) ve **toplam sürdürülebilirlik performansı** ($p=0,000$, $r=0,486$) arasında orta düzeyde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Bu sonuçlara göre hipotezlerin geçerliliği değerlendirilmiştir. Aktif karlılığı, toplam aktifler, net kar ile sürdürülebilirlik performansı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmasına rağmen, özsermaye karlılığı, takipteki krediler oranı ile sürdürülebilirlik performansı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı için;

“**H0:** Finansal performans ile sürdürülebilirlik performansı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.” hipotezi kabul edilmiştir.

“**H1:** Finansal performans ile sürdürülebilirlik performansı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi ise reddedilmiştir.

Aktif karlılığı, toplam aktifler, net kar ile sürdürülebilirlik performansı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki için aşağıdaki hipotezler kabul edilmiştir:

H3: Aktif Karlılığı ile sürdürülebilirlik performansı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H5: Toplam aktifler ile sürdürülebilirlik performansı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H6: Net kar ile sürdürülebilirlik performansı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Özsermaye karlılığı, takipteki krediler oranı ile sürdürülebilirlik performansı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı için aşağıdaki hipotezler reddedilmiştir:

H2: Özsermaye karlılığı ile sürdürülebilirlik performansı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H4: Takipteki krediler oranı ile sürdürülebilirlik performansı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

SONUÇ

Sürdürülebilirlik kavramı, “şimdiki nesillerin ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılanması” olarak tanımlanmıştır (Faber vd., 2010: 13). Bu sebeple sosyal, çevresel ve ekonomik kaynakların sürdürülebilirlik kavramına dikkat edilerek kullanılması büyük bir önem arz etmektedir. Her bireyin ve her topluluğun sürdürülebilirlik kavramıyla bütünleşebilmesi için çevresel, sosyal ve ekonomik sorumluluklarının farkında olmalı ve bu bağlamda ortaya çıkan sorunlara dayanışma içinde çözüm getirebilmelidir.

İşletmelerin de sürdürülebilirlik açısından önemli bir rolü bulunmaktadır. Çünkü, işletmenin gerçekleştirdiği bazı faaliyetler çevreyi, toplumu veya ekonomiyi doğrudan veya dolaylı olarak olumsuz etkileyebilmektedir. Yasal düzenlemelerle ve toplumun/toplulukların tepkisiyle, işletmeler faaliyetlerini ve stratejilerini sürdürülebilirliği dikkate alarak gerçekleştirmeye başlamıştır, hatta bir kısmı sürdürülebilirlik kavramıyla bütünleşmiştir.

Bankaların en temel görevlerinden birisi müşterilerden temin ettiği fonlarla ihtiyaç sahiplerine kredi yoluyla fon sağlamaktır. Bu görev doğrultusunda, bankaların sürdürülebilirliğe verdiği yararın veya zararın, diğer işletmelere göre daha az olduğu düşünülebilir. Fakat bankalar çevreye, topluma ve ekonomiye etki edecek işletmelere ve projelere fon sağlamaktadırlar. Bu sebeple bankalar sürdürülebilirlik üzerinde önemli bir etkiye ve sorumluluğa sahiptir. Bu sorumluluğun farkında olan ve sürdürülebilirliği benimseyen bankalar sürdürülebilirlik ilkelerine göre; ürünlerini/hizmetlerini geliştirirler, kredi verirler, politikalarını üretirler ve etkinliklerini gerçekleştirirler. Bu tür bankalar için tek odak noktası finansal performans değildir, sürdürülebilirlik performansı da bir o kadar önem teşkil etmektedir. Diğer işletmeler gibi, bankalar da sürdürülebilirlik performanslarını sunmak için GRI standartlarında her yıl sürdürülebilirlik raporu veya entegre raporu yayımlamaktadırlar.

Borsa İstanbul’un EIRIS araştırma metodolojisiyle her yıl değerlendirdiği BIST Sürdürülebilirlik Endeksi’nde 58 işletme bulunmaktadır. Bu metodolojide işletmelerin sürdürülebilirlik raporu aracılığıyla sürdürülebilirlik performansları değerlendirilmektedir ve üst düzey sürdürülebilirlik performansı sergileyen işletmeler bu endekse girmeye hak kazanmaktadırlar. Endekste 58 işletmenin 9’unu bankalar oluşturmaktadır.

Bu tez çalışmasının amacı, BIST Sürdürülebilir Endeksi’ndeki 9 bankanın ve Türkiye’de faaliyet gösteren endeks dışındaki 9 bankanın 2015-2020 yılları arasındaki sürdürülebilirlik performanslarını ve finansal performanslarını değerlendirmek ve bu performanslar arasındaki ilişkiyi incelemektir.

İlk olarak, 2015-2020 yılları arasında BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve Türkiye'deki endeks dışı bankaların sürdürülebilirlik performansı ve finansal performansı değerlendirilmiştir. Sürdürülebilirlik performansı değerlendirmesi sonucunda; BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankalar, endeks dışı bankalara göre daha iyi sürdürülebilirlik performansına sahiptir. Endeksdeki bankaların her yıl sürdürülebilirlik raporu yayımlanması, sürdürülebilirlik ilkelerine uygun politikalar üretilmesi ve sürdürülebilir faaliyetlerde bulunulması daha iyi sürdürülebilirlik performansı sergilemesini sağlamıştır.

Finansal performansın değerlendirilmesiyle BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların, endeks dışı bankalara göre toplam aktif ve net karı anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Waddock and Graves (1997)'e göre daha iyi sürdürülebilirlik performansına sahip işletme, daha yüksek toplam aktife ve net kara sahiptir. Bunun nedeni ise işletmenin kaynaklarını tasarruflu/verimli kullanması, kaynak fazlalığını sürdürülebilir faaliyetlerde kullanması ve iyi itibara sahip olmasıdır (Weber,2017: 377).

İkinci olarak, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve Türkiye'deki endeks dışı bankaların sürdürülebilirlik performansı ile finansal performansı arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuç olarak, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve endeks dışı bankaların sürdürülebilirlik performansı ile finansal performansı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Chih vd. (2010), 2013-2015 yıllarında 34 ülkeden 520 finansal kuruluşu incelemiştir. Bunun sonucunda finansal performans ve sürdürülebilirlik performansı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuştur. Tam tersine, Weber (2017) 2009-2013 yıllarında 46 Çin bankasını incelemiştir ve araştırma sonucunda sürdürülebilirlik performansı ile finansal performansı arasında güçlü düzeyde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur.

BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların ve endeks dışı toplam aktif ve net karı ile sürdürülebilirlik performansı arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır. Fakat, Weber (2017) toplam aktif ve net karı ile sürdürülebilirlik performansı arasında oldukça güçlü ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Endeksdeki ve endeks dışındaki bankaların aktif karlılığı ve sürdürülebilirlik performansı arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır ama bu ilişkinin gücü zayıftır. Aynı şekilde, Weber (2017) de araştırmasında aktif karlılığı ve sürdürülebilirlik performans arasında zayıf ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Endekste ve endeks dışındaki bankaların özsermaye karlılığı ve takip krediler oranı ile sürdürülebilirlik performansı arasındaki ilişkide ise anlamlılık bulunamamıştır. Weber (2017) özsermaye karlılığı ve sürdürülebilirlik performansı arasında zayıf ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulsa da, takipteki krediler oranı ve sürdürülebilirlik performansı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki bankaların tek odak noktası kar maksimizasyonu olmamasına rağmen 2015-2020 yılları arasında finansal performans açısından endeks dışı bankaların gerisinde de kalmamıştır. Üst düzey sürdürülebilirlik performansı ile bu bankalar, endeks dışındaki bankalara göre hem daha yüksek toplam aktif ve net karlılığına sahip olmuştur hem de çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilir faaliyetlerini gerçekleştirerek doğaya, insana ve gelecek nesillere sorumluluğunu da yerine getirmiştir.

Dolayısıyla, bu tez çalışmasının bulgularında hareketle, çevrenin, toplumun ve gelecek nesillerin güvenliği ve refahı için ülkemizde sürdürülebilirliğe dair yasal düzenlemelerin getirilmesi ve toplumun sürdürülebilirlik bilincinin artırılması önemlidir.

KAYNAKÇA

- Abbott, K. W. ve Snidal, D. (2010). "International regulation without international government: Improving IO performance through orchestration". *The Review of International Organizations*, 5(3): 315-344.
- Adams, C. A. ve Evans, R. (2004). "Accountability, completeness, credibility and the audit expectations gap". *Journal of corporate citizenship*, 1(14): 97-115.
- Adams, M., Thornton, B. ve Sepehri, M. (2012). "The impact of the pursuit of sustainability on the financial performance of the firm". *Journal of Sustainability and Green Business*, 1(1): 1-14.
- Aggarwal, P. (2013), "Impact of Sustainability Performance of Study of Listed Indian Companies", *Global Journal of Management and Business Research Finance*, 13(11): 61-70.
- Ajmal, M. M., Khan, M., Hussain, M. ve Helo, P. (2018). "Conceptualizing and incorporating social sustainability in the business world.". *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 25(4): 327-339.
- Aktan, B. ve Bodur, B. (2006). "Rasyolar Vasıtasıyla Finansal Durumunuzu Nasıl Analiz Edersini". *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 1(1): 49-67.
- Akyüz, F. ve Bilgiç, S. (2016). "Borsa İstanbul (BİST)'da İşlem Gören Bilişim İşletmelerinin Aktif Karlılıkları ile Kaldıraç Oranı, Cari Oran, Nakit Oranı ve Asit Test Oranının İstatistiksel Analiz Yöntemiyle Karşılaştırılması". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(28/4): 88-102.
- Alexander, D. ve Nobes, C. (2007). *Financial Accounting: an international introduction*. Pearson Education, Londra.
- Altınay, A. T. (2016). "Entegre raporlama ve sürdürülebilirlik muhasebesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (25): 47-64.
- Altun Ada, A. ve Kılıç, Z. (2014). "Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilir Bankacılık: AB ve Türkiye'deki Uygulamalar". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(42):203-212.
- Altun, N. (2018). "Fnansal Olmayan Bİglern Raporlanmasında Küresel Raporlama İlkeler". *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 1(1): 31-49.

- Altuntaş, C. ve Türker, D. (2012). “Sürdürülebilir tedarik zincirleri: sürdürülebilirlik raporlarının içerik analizi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(3): 39-64.
- Ameer, R. ve Othman, R. (2012). “Sustainability practices and corporate financial performance: A study based on the top global corporations”. *Journal of business ethics*, 108(1):61-79.
- Anderson, K. ve Brooks, C. (2006). “Decomposing the price-earnings ratio”. *Journal of Asset Management*, 6(6):456-469.
- Argüden, Y. (2002), *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. ARGE Danışmanlık Yayınları, İstanbul.
- Ayrancı, E. (2019).” Sosyal Paydaş Teorisinin Sürdürülebilirlik Yönetimine Yönelik Katkıları: Bir Değerlendirme”. *21. Yüzyıl’da Sürdürülebilirlik: Sosyal Bilimlere Dayalı*, 151.
- Bakardjieva, R. (2016). “Sustainable development and corporate social responsibility: linking goals to standards”. *Journal of Innovations and Sustainability*, 2(4): 23-35.
- Ballou, B., Heitger, D. ve Landes, C. (2006). “The rise of corporate sustainability reporting : A rapidly growing assurance opportunity”. *Journal of Accountancy*, 202(6): 65-74.
- Bansal, P. (2005). “Evolving sustainably: A longitudinal study of corporate sustainable development”. *Strategic Management Journal*, 1(26): 197-218.
- Başar, A. B. ve Başar, M. (2006). “Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Türkiye’deki Durumu Social Responsibility Reporting: The Case of Turkey”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 213-230.
- Beckett, R. ve Jonker, J. (2002). “AccountAbility 1000: a new social standard for building sustainability”. *Managerial Auditing Journal*, 17(1/2): 36-42.
- Bland, J. M. ve Altman, D. G. (1997). “Statistics notes: Cronbach's alpha”. *Bmj*, 314(7080): 572.
- Bosshard, P. (2008). “China’s environmental footprint in Africa. China in Africa Policy Briefing”, 3(1): 12.
- Bowie, N. (1991). “New directions in corporate social responsibility”. *Business Horizons*, 34(4):56-66.
- Braungart, M. ve McDonough, W. (2002). *Cradle to Cradle - Re-Making the Way We Make Things*. Vintage Books, Londra.
- Brown, J. D. (2002). “The Cronbach alpha reliability estimate”. *JALT Testing & Evaluation SIG Newsletter*, 6(1): 17-19.

- Bull, R. (2007). *Financial Ratios: How to use financial ratios to maximise value and success for your business*. Elsevier, Amsterdam.
- Buys, P., Oberholzer, M. ve Andrikopoulos, P. (2011). "An investigation of the economic performance of sustainability reporting companies versus non-reporting companies: A South African perspective". *Journal of Social Sciences*, 29(2): 151-158.
- Castka, P. ve Balzarova, M. A. (2008). "ISO 26000 and supply chains—On the diffusion of the social responsibility standard". *International Journal Of Production Economics*, 111(2): 274-286.
- Caymaz, E., Saran, S. ve Erenel, F. (2014). "The relationship in between corporate sustainability and corporate social responsibility in business: global compact Turkey". *Journal of Management Marketing and Logistics*, 1(3): 208-217.
- Chen, L. ve Zhao, X. S. (2004). *Understanding the role of the market-to-book ratio in corporate financing decisions*. Michigan and Kent State University
- Chih, H. L., Chih, H. H. ve Chen, T. Y. (2010). "On the determinants of corporate social responsibility: International evidence on the financial industry". *Journal of Business Ethics*, 93(1): 115-135.
- Choi, S. ve Ng, A. (2011). "Environmental and economic dimensions of sustainability and price effects on consumer responses". *Journal of business ethics*, 104(2): 269-282.
- Crawford, M. (2012). *Transformations: Women, gender, & psychology*. McGraw-Hill, New York.
- Çarıkçı, İ. H. ve Yavuz, H. (2009). "Çalışanlarda mobbing (psikolojik şiddet) algısı: sağlık sektörü çalışanları üzerine bir araştırma". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(10): 47-62.
- Çobanoğlu, Ş. (2005) *Mobbing, İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Dalyan, F. (2007). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*. İGİAD Yayınları. İstanbul.

- Dinçer, M. Z., Bayram, A. T. ve Bayram, G. E. (2019), “ISO 26000 Standardı Kapsamında Türk Dünyası Ülkeleri Konaklama Endüstrisinin İncelenmesi”. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 2(4), 234-248.
- DiPiazza Jr, S. A. ve Eccles, R. G. (2002). *Building public trust: The future of corporate reporting*. John Wiley & Sons, New York.
- Doane, D. ve MacGillivray, A. (2001).” Economic Sustainability: The business of staying in business”. *New Economics Foundation*, 1-52.
- Dresner, S. (2008). *The principles of sustainability*. Earthscan, Londra.
- Dyllick, T. ve Hockerts, K. (2002). “Beyond the business case for corporate sustainability”. *Business strategy and the environment*, 11(2): 130-141.
- Dyson, J. R. (2007). *Accounting for non-accounting students*. Pearson Education, Londra.
- Eğilmez, M. (2019). Türkiye Ekonomisi. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Ekergil, V. ve Göde, M. Ö. (2017). “Küresel Raporlama Girişimi (GRI) Standartlarına Göre Seçilen Otellerin Sürdürülebilirlik Raporlarının Analizi ve Değerlendirilmesi” . *Business and Economics Research Journal*, 8(4): 859-871.
- Epstein, M. J., ve Roy, M. J. (2003). “Making the business case for sustainability: linking social and environmental actions to financial performance”. *Journal of Corporate Citizenship*, 1(9): 79- 96.
- Ertuna, Ö. (2019). Muhasebe teori ve uygulaması: bugünü ve yarını. Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi, (17), 28-46.
- Faber, N., Jorna, R., ve Van Engelen, J. O. (2010). “The sustainability of sustainability”—A study into the conceptual foundations of the notion of “sustainability”. *In Tools, techniques and approaches for sustainability: Collected writings in environmental assessment policy and management*, 7(1): 337-369.
- Frost, R. (2009). “Executive briefing on ISO 26000. ISO Management Systems”, 7.
- Gaudencio, L. M., de Oliveira, R., Curi, W. F., Santana, C. F. D., Silva, J. N. ve Meira, C. M. B. S. (2020). “Oil and gas companies operating in Brazil adhere to GRI-G4 essential sustainability indicators: a critical review”. *Environment, Development and Sustainability*, 22(2):1123-1144.

- George, D. ve Mallery, P. (2019). *IBM SPSS statistics 26 step by step: A simple guide and reference*. Routledge, Londra.
- Goodland, R. (1995). "The concept of environmental sustainability". *Annual review of ecology and systematics*, 26(1): 1-24.
- Gouldson, A. ve Murphy, J. (1997). *Ecological modernisation: Restructuring industrial economies*. In M. Jacobs (Ed.). Blackwell, Oxford.
- Goyal, P., Rahman, Z. ve Kazmi, A. A. (2013). "Corporate sustainability performance and firm performance research". *Management Decision*.
- Gökten, P. O. (2017). "Su Muhasebesi ve GRI 303 Su 2016 Sürdürülebilirlik Raporlaması Standardı". *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*.
- Gökten, S. (2018). "Ekonomik Kalkınma Teorisi ile Muhasebedeki Paradigma Kayması Arasındaki Etkileşim: Saptanan Ayak İzleri ve Çıkarımlar". *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(3): 848-873.
- Grasso, M. (2019). "Oily politics: A critical assessment of the oil and gas industry's contribution to climate change". *Energy Research & Social Science*, 50: 106-115.
- Griggs, D., Stafford-Smith, M., Gaffney, O., Rockström, J., Öhman, M. C., Shyamsundar, P., ... ve Noble, I. (2013). "Policy: Sustainable development goals for people and planet". *Nature*, 495(7441): 305.
- Hackston, D. ve Milne, M. (1996). "Some Determinants of Social and Environmental Disclosures in New Zealand Companies". *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. (9)1:77- 94.
- Hahn, R., Reimsbach, D. ve Schiemann, F. (2015). "Organizations, climate change, and transparency: Reviewing the literature on carbon disclosure". *Organization & Environment*, 28(1): 80-102.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E. ve Tatham, R. (2006). *Multivariate Data Analysis*. Pearson Education, New Jersey.
- Hansmann, R., Mieg, H. A. ve Frischknecht, P. (2012). "Principal sustainability components: empirical analysis of synergies between the three pillars of sustainability". *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 19(5): 451-459.

- Hart, S. (1995). "A Natural-Resource-Based View of the Firm". *Academy of Management Review* 20(4): 986–1014.
- Hart, S. L. (1997). "Beyond greening: Strategies for a sustainable World". *Harvard Business Review*, 75: 66-76.
- Hedberg, C. J. ve Von Malmborg, F. (2003). "The global reporting initiative and corporate sustainability reporting in Swedish companies". *Corporate social responsibility and environmental management*, 10(3):153-164.
- Herrmann, I. T. ve Hauschild, M. Z. (2009). "Effects of globalisation on carbon footprints of products". *CIRP annals*, 58(1):13-16.
- Herz, S., Genovese, K., Herbertson, K. ve Perrault, A. (2008). *The International Finance Corporation's Performance Standards and the Equator Principles: Respecting Human Rights and Remediating Violations?*. Center for International Environmental Law, Avustralya.
- Hoepner, A., Oikonomou, I., Scholtens, B. ve Schröder, M. (2016). "The effects of corporate and country sustainability characteristics on the cost of debt: An international investigation". *Journal of Business Finance & Accounting*, 43(1-2):158-190.
- Hourneaux Jr, F., Hrdlicka, H. A., Gomes, C. M. ve Kruglianskas, I. (2014). "The use of environmental performance indicators and size effect: A study of industrial companies". *Ecological Indicators*, 36: 205-212.
- Hubbard, G. (2009). "Measuring organizational performance: beyond the triple bottom line". *Business strategy and the environment*, 18(3):177-191.
- Hussain, N., Rigoni, U. ve Cavezzali, E. (2018). "Does it pay to be sustainable? Looking inside the black box of the relationship between sustainability performance and financial performance". *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 25(6): 1198- 1211.
- Hutchins, M. J. ve Sutherland, J. W. (2008). "An exploration of measures of social sustainability and their application to supply chain decisions". *Journal of cleaner production*, 16(15): 1688-1698.
- Ihlen, Ø. ve Roper, J. (2014). "Corporate reports on sustainability and sustainable development: 'We have arrived'". *Sustainable development*, 22(1):42-51.

- Islam, M. A., Fatima, J. K. ve Ahmed, K. (2011). "Corporate sustainability reporting of major commercial banks in line with GRI: Bangladesh evidence". *Social responsibility journal*.7(3): 347-362.
- Jacobs, M. (1997). "The quality of life: Social goods and the politics of consumption". *Greening the millennium? The new politics of the environment*,47-61.
- Karcioğlu, F. ve Akbaş, S. (2010). "İşyerinde Psikolojik şiddetve İş Tatmini İlişkisi". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(3), 139-161.
- Karđın, S., Araci, H. ve Aktağ, H. (2013). "Entegre Raporlama: Yeni Bir Raporlama Perspektifi". *Muhasebe Ve Vergi Uygulamaları Dergisi (Muvu)/Journal Of Accounting & Taxation Studies (Jats)*, 6(1).
- Kaya, E. Ö. (2010). Sürdürülebilir kalkınma sürecinde bankaların rolü ve Türkiye'de sürdürülebilir bankacılık uygulamaları. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 75-94.
- Kaya, H. P. (2015). "Entegre Raporlama Sistemının Ortaya Çıkış Sebepleri Ve şirketlere Sağlayacağı Faydalar/The Reasons Of Coming Out The Integrated Report System And Their Benefits To The Companies". *Muhasebe ve Denetime Bakış= Accounting & Auditing Review*, 15(45),113.
- Komiyama, H. ve Takeuchi, K. (2006). "Sustainability science: building a new discipline". *Sustain Sci* 1, 1–6.
- Köse, D. A. (2005). "Finansal Tabloların Oranlar Yoluyla Analizi". *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 39-44.
- Kuhlman, T. ve Farrington, J. (2010). "What is sustainability?". *Sustainability*, 2(11): 3436-3448.
- Kurnaz, N. ve Kestane, A. (2016). "Kurumsal Sürdürülebilirliğin Ekonomik Açıdan İncelenmesi ve Yatırımcı Davranışları İlişkisi: BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Uygulama". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (49): 278-302.
- Kuşat, N. (2012). "Sürdürülebilir İşletmeler için Kurumsal Sürdürülebilirlik ve İşsel Unsurları". *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2): 227-242.
- Küçükkömürler, S. ve Kırimer-Aydınlı F. (2019), "Kadınların İş Yaşamındaki Konumunun Hofstede'nin Kültür Boyutları Açısından İncelenmesi". *İş ve İnsan Dergisi*, 6(1): 43-53.

- Labuschagne, C., Brent, A. C. ve Van Erck, R. P. (2005). "Assessing the sustainability performances of industries". *Journal of cleaner production*, 13(4), 373-385.
- Landrum, N. E. ve Daily, C. M. (2012). "Corporate Accountability: A Path-Goal Perspective". *International Journal of Business Insights & Transformation*, 4.
- Lee, S. Y., Park, Y. S. ve Klassen, R. D. (2015). "Market responses to firms' voluntary climate change information disclosure and carbon communication". *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 22(1): 1-12.
- Luo, L., Lan, Y.-C. ve Tang, Q., 2012. "Corporate incentives to disclose carbon information: evidence from the CDP Global 500 Report". *J. International. Finance Management Account.* 23 (2): 93–120.
- Lup, D., Beauregard, T. A. ve Adamson, M. (2018). "The many faces of gender inequality at work". *Work, Employment and Society*, 32(4): 623-628.
- Marimon, F., del Mar Alonso-Almeida, M., del Pilar Rodríguez, M. ve Alejandro, K. A. C. (2012). "The worldwide diffusion of the global reporting initiative: what is the point?". *Journal Of Cleaner Production*, 33, 132-144.
- McCrary, S. A. (2010). *Mastering financial accounting essentials: The critical nuts and bolts*. John Wiley & Sons Ltd, Hoboken.
- McKenzie S. 2004. "Social Sustainability: Towards Some Definitions", *Hawke Research Institute Working Paper Series No. 27*. University of South Australia, Avustralya.
- McNichols, M., Rajan, M. V. ve Reichelstein, S. (2014). "Conservatism correction for the market-to-book ratio and Tobin's q". *Review of Accounting Studies*, 19(4): 1393-1435.
- Milne, M. J. ve Gray, R. (2013). "W (h)ither ecology? The triple bottom line, the global reporting initiative, and corporate sustainability reporting". *Journal Of Business Ethics*, 118(1): 13-29.
- Milne, M. J., Kearins, K. ve Walton, S. (2006). "Creating adventures in wonderland: The journey metaphor and environmental sustainability". *Organization*, 13(6): 801-839.
- Mizrahi, R.(2013). "Çalışma Hayatında Mobbing ile Mücadele Yöntemleri". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 5 (2): 443-452.

- Moldan, B., Janoušková, S. ve Hák, T. (2012). “How to understand and measure environmental sustainability: Indicators and targets”. *Ecological Indicators*, 17:4-13.
- Morelli, J. (2011). Environmental sustainability: “A definition for environmental professionals”. *Journal of environmental sustainability*, 1(1), 2.
- Orhan, U. (2015). “Sosyal Gerçeklik Mi, Algı mı? Almanya'daki Türklerin İşyerinde Irksal Ayrımcılık Deneyimleri Üzerine Bir Çalışma”. *Firat University Journal of Social Sciences/Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1): 175-184.
- Ott, C., Schiemann, F. ve Günther, T. (2017). “Disentangling the determinants of the response and the publication decisions: The case of the carbon disclosure Project”. *Journal of Accounting and Public Policy*, 36(1): 14-33.
- Ozmehmet, E. (2008). “Dünya’da ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları”. *Journal of Yaşar University*, 3(12):1853-1876.
- Özdemir, Z. ve Pamukçu, F. (2016). “Kurumsal Sürdürülebilir Raporlama Sisteminin Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi Kapsamındaki İşletmelerde Analizi”. *Mali Çözüm Dergisi*, 314: 13- 35.
- Piecyk, M. I. ve McKinnon, A. C. (2010). “Forecasting the carbon footprint of road freight transport in 2020”. *International Journal of Production Economics*, 128(1): 31-42.
- Pope, J., Annandale, D. ve Morrison-Saunders, A. (2004). “Conceptualising sustainability assessment”. *Environmental impact assessment review*, 24(6): 595-616.
- Porter, M. ve Van der Linde, C. (1995). *Green and Competitive: Ending the Stalemate*, *Harvard Business Review*.73(5): 120–29.
- Quinn, K. (2000). “Working without benefits: The health insurance crisis confronting Hispanic Americans”. *Commonwealth Fund, Task Force on the Future of Health Insurance for Working Americans*, Commonwealth Fund, New York.
- Roca, L. C. ve Searcy, C. (2012). “An analysis of indicators disclosed in corporate sustainability reports”. *Journal of cleaner production*, 20(1): 103-118.
- Ruf, B. M., Muralidhar, K., Brown, R. M., Janney, J. J. ve Paul, K. (2001). “An empirical investigation of the relationship between change in corporate social performance and financial performance: A stakeholder theory perspective”. *Journal of business ethics*, 32(2): 143-156.

- Rist, M. ve Pizzica, A. J. (2014). *Financial ratios for executives: How to assess company strength, fix problems, and make better decisions*. Apress, New York.
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı. (2010), *Türkiye sanayi stratejisi belgesi-AB üyeliğine doğru 2011-2014*, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ankara.
- Schaltegger, S., ve Burritt, R. (2005). “Corporate sustainability”. *The international yearbook of environmental and resource economics*, 2006: 185-222.
- Schaltegger, S., Lüdeke-Freund, F. ve Hansen, E. G. (2012). “Business cases for sustainability: the role of business model innovation for corporate sustainability”. *International Journal of Innovation and Sustainable Development*, 6(2): 95-119.
- Šević, N. P. ve Bajalski, B. (2019). “Managing Corporate Social and Environmental Responsibility”. *Communication Research*, 44(1): 40-59.
- Shen, P. (2000). “The P/E ratio and stock market performance”. *Economic review-Federal reserve bank of Kansas city*, 85(4): 23-36.
- Siew, R. Y., Balatbat, M. C. ve Carmichael, D. G. (2013). “The relationship between sustainability practices and financial performance of construction companies”. *Smart and Sustainable Built Environment*, 2 : 6-27.
- Sipahi, B. ve Arsoy, A. P. (2012). “Finansal Raporlamada Yeni Yaklaşımlar-New Approaches In Financial Reporting”. *Öneri Dergisi*, 9(33): 51-57.
- Slaper, T. F. ve Hall, T. J. (2011). “The triple bottom line: What is it and how does it work”. *Indiana business review*, 86(1): 4-8.
- Sodhi, M. S. ve Tang, C. S. (2018).” Corporate social sustainability in supply chains: a thematic analysis of the literature”. *International Journal of Production Research*, 56(1-2): 882-901.
- Staniškienė, E. ve Stankevičiūtė, Ž. (2018). “Social sustainability measurement framework: The case of employee perspective in a CSR-committed organisation”. *Journal of cleaner production*, 188: 708-719.
- Stubbs, W. ve Cocklin, C. (2008). “Conceptualizing a sustainability business model”. *Organization & Environment*, 21(2): 103-127.
- Tan, Ş. (2010). “KR-20 ve Cronbach Alfa katsayılarının yanlış kullanımları”. *Eğitim ve Bilim*, 34(152): 102-111.

- Tayyar, N., Akcanlı, F., Genç, E., & Erem, I. (2014). BIST'e kayıtlı bilişim ve teknoloji alanında faaliyet gösteren işletmelerin finansal performanslarının analitik hiyerarşi prosesi (AHP) ve gri ilişkisel analiz (GİA) yöntemiyle değerlendirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (61):19- 40.
- Tînjălă, D. M., Pantea, L. M. ve Buglea, A. (2015). "2010-2014: A Comparative Evolution of Sustainability Reporting and its Assurance in Europe and the USA". *Timisoara Journal of Economics and Business*, 8(1): 48-69.
- Tokgöz, N. ve Önce, S. (2009). "Şirket Sürdürülebilirliği: Geleneksel Yönetim Anlayışına Alternatif". *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1): 249-275.
- Topçu, M. K. ve Korkmaz, G. (2015). "Entegre raporlama: Kavramsal bir inceleme". *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(1): 1-22.
- Turhan, G. D., Tutku, Ö. ve Albayrak, R. S. (2018) "Kurumsal Sürdürülebilirlik Kavramı, Stratejik Önemi Ve Sürdürülebilirlik Performansı Ölçümü: Literatür Çalışması". *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9(1): 17-37.
- Tüm, K. (2014). "Kurumsal sürdürülebilirlik ve muhasebeye yansımaları: Sürdürülebilirlik muhasebesi". *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*: 5(1): 58-81.
- Türe, M. (2004). "Sigortasız İşçi Çalıştıran İşverenin SSK'na Göre Sorumluluğu". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6)3: 137-151.
- Veleva, V., Hart, M., Greiner, T. ve Crumbley, C. (2003). "Indicators for measuring environmental sustainability". *Benchmarking: An international journal*, 10: 107-119.
- Von Geibler, J., Liedtke, C., Wallbaum, H. ve Schaller, S. (2006). "Accounting for the social dimension of sustainability: experiences from the biotechnology industry". *Business Strategy and the Environment*, 15(5): 334-346.
- Vveinhardt, J. ,Fominiene, B. V. ve Ufartiene, J. , L. (2018). "Bullying and Harassment as Antisocial Behaviours: Socio- Economic Aspects of Their Impact Assessment". *Inzinerine Ekonomika- Engineering Economics*. 29 (5): 548- 558.
- Wagner, M. (2005). "How to reconcile environmental and economic performance to improve corporate sustainability: corporate environmental strategies in the European paper industry". *Journal of environmental management*, 76(2): 105-118.

- Walsh, C. (2008). *Key management ratios: the 100+ ratios every manager needs to know*. Pearson Education, Londra.
- Warhurst, A. (2002). "Sustainability indicators and sustainability performance management". *Mining, Minerals and Sustainable Development [MMSD] project report*, 43: 129.
- Weber, O. (2017). "Corporate sustainability and financial performance of Chinese banks". *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, , 8, 358–385.
- White, G. B. (2005). "How to report a company's sustainability activities". *Management Accounting Quarterly*, 7(1): 36-44.
- Wilburn, K. ve Wilburn, R. (2013). "Using global reporting initiative indicators for CSR programs". *Journal of Global responsibility*, 4 (1), 62--75.
- Williams, O. F. (2004). "The UN Global Compact: The challenge and the promise". *Business Ethics Quarterly*, 14(4): 755-774.
- Willis, A. (2003). "The role of the global reporting initiative's sustainability reporting guidelines in the social screening of investments". *Journal of Business Ethics*, 43(3): 233-237.
- Wright, C. (2009). *In International Organizations in Global Environmental Governance*, Routledge, Londra.
- Wulfson, M. (2001). "The ethics of corporate social responsibility and philanthropic ventures". *Journal of Business Ethics*, 29(1-2): 35-145.
- Yanık, S. ve Türker, İ. (2012). "Sürdürülebilirlik ve Sosyal Sorumluluk Raporlamasındaki Gelişmeler (Tümleşik Raporlama)". *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 1(47): 291- 308.
- Yetkin, F., ve Sandalcılar, A. R. (2018). Türkiye'de bankacılık sektörünün sürdürülebilir kalkınmaya etkileri. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(7): 43-65.
- Yıkılmaz, R. F.(2011), *Sürdürülebilir kalkınmanın ölçülmesi ve Türkiye için yöntem geliştirilmesi*, TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Yılmaz, S. E. ve Çetinel, E. (2019). "İş İlanlarında Cinsiyet Ayrımcılığı: Türkiye’de İnşaat Mühendisliği İlanları Üzerine Bir Araştırma". *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18): 975-990.

- Young Park, J. ve Wook Kim, S. (2011), "Global corporate social responsibility standard, ISO 26000 and its effect on the society", *Asian Journal on Quality*, 12(3):315-322.
- Yüksel, S. (2016). "Bankaların Takipteki Krediler Oranını Belirleyen Faktörler: Türkiye İçin Bir Model Önerisi". *Bankacılar Dergisi*, 98: 41-56.
- Yüksel, F. ve Aracı, H. (2017). "Entegre Raporlama, Türk İşletmelerinin Entegre Raporlamaya Bakışı Üzerine Bir Araştırma". *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3): 741-757.
- Zadek, S. ve Tuppen, C. (2000). *In Tomorrow's History*. Routledge, Londra.
- Zengin, S. ve Yüksel, S. (2016). "Likidite Riskini Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir İnceleme". *Istanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(29), 77.
- Zhong, Y., & Wu, P. (2015). "Economic sustainability, environmental sustainability and constructability indicators related to concrete-and steel-projects". *Journal of Cleaner Production*, 108: 748-756.

İnternet Kaynakları:

- Akbank(2019), "2019 Sürdürülebilirlik Raporu", https://www.akbankinvestorrelations.com/tr/images/pdf/2019_akbank_surdurulebilirlik_raporu.pdf (erişim tarihi: 24.05.2021)
- BIST, "BIST Sürdürülebilirlik Endeksi Araştırma Metodolojisi'nde değişiklik.". <https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2016/03/07/BIST-surdurulebilirlik-endeksi-arastirma-metodolojisinde-degisiklik> (erişim tarihi: 15.05.2021)
- Carbon Disclosure Project," What we do" <https://www.cdp.net/en-US/WhatWeDo/Pages/investors.aspx> (erişim tarihi:15.03.2021).
- Garanti Bankası (2020), "2020 Faaliyetlerine Entegre Bakış", <https://www.garantibbvainvestorrelations.com/tr/images/entegre-faaliyet-raporu-2020> (erişim tarihi: 24.05.2021)

Halkbank (2019), “2019 Sürdürülebilirlik Raporu”,
<https://www.halkbank.com.tr/content/dam/halkbank/tr/dokumanlar/bankamiz/surdurulebilirlik/2019SurdurulebilirlikRaporu.pdf> (erişim tarihi:24.05.2021)

Köse,S.(2011), “Korelasyon ve regresyon analizi
<http://www.scribd.com/doc/2066772/korelasyonanalizi> (erişim tarihi: 01.05.2021)

Şekerbank (2015). “Sürdürülebilirlik Raporu”. http://www.sekerbank.com.tr/docs/default-source/hakk%C4%B1m%C4%B1zda_doc/surdurulebilirlikraporu2015.pdf?sfvrsn=2
(erişim tarihi: 24.05.2021)

EKLER

Ek-1 2020 Finansal Verileri

BIST ENDEKSİNDE	Özsermaye	Aktif Karlılığı	Takipteki Krediler Oranı	Sermaye Yeterlilik Rasyosu	Toplam Aktifler	Net Kar
Akbank	0,109	0,014	0,062	0,198	478317000	6260000
Şekerbank	0,831	0,057	0,1	0,1389	39538664	46617
Albaraka	0,06	0,003	0,019	0,135	69315799	254737
Garanti	0,1088	0,0162	0,045	0,169	540912000	1926700
Halk	0,069	0,05	0,037	0,152	680026000	2600000
İş	0,109	0,013	0,056	0,187	593902000	6810917
Sinai Kalkınm	0,13	0,016	0,043	0,166	51466000	733000
Vakıflar	0,126	0,009	0,0397	0,1644	699000000	5010456
ENDEKS DIŞI	0,19285	0,022275	0,0502125	0,1637875	394059682,9	2955303,375
Yapı Kredi	0,12	0,011	0,062	0,172	486000000	5080000
Anadolu Bank	0,14	0,018	0,088	0,162	30285000	417000
Denizbank	0,087	0,0007	0,0702	0,1623	263961000	1866000
ING Bank	0,072	0,011	0,057	0,251	61225000	627000
QNB Finansbank	0,127	0,011		0,191	281600000	3300000
Kuveyt Türk K	0,17	0,0009	0,0408	0,2126	152290315	1400281
Ziraat	0,097	0,01	0,023	0,182	636044603	9653075
HSBC Bank	0,126	0,01	0,024	0,1708	43515425	452732
Türk Ekonomi	0,1161	0,0095	0,0422	0,1851	140048042	1777314
T. Kalkınma	0,1949	0,0221	0,011	0,2235	28073000	501840
	0,12375	0,0094	0,038314286	0,1972875	200844673,1	2447280,25

Ek-2 2019 Finansal Verileri

	Özsermaye Karlılığı	Aktif Karlılığı	Takipteki Krediler Oranı	Toplam Aktifler	Net Kar
BIST ENDEKSİNDE YER ALAN					
Akbank	0,109	0,014	0,073	387172000	5352000
Şekerbank	-0,340	-0,022	0,065	30596129	-684082
Albaraka	0,016	0,001	0,072	51392368	63429
Garanti	0,124	0,015	0,068	428600000	6200000
Halk	0,056	0,004	0,052	457045000	1720000
İş	0,110	0,014	0,065	468059471	6067587
Sinai Kalkınma	0,178	0,018	0,035	42000000	702000
Vakıflar	0,091	0,008	0,000	419425553	2802291
Yapı Kredi	0,094	0,009	0,074	411195000	3600000
ORTALAMA	0,049	0,007	0,056	299498391,2	2869247,222
ENDEKS DIŞI					
Anadolu Bank	0,152	0,024	0,106	20833000	387000
Denizbank	0,079	0,005	0,075	217314000	1308000
ING Bank	0,185	0,025	0,085	57145000	1476000
QNB Finansbank	0,171	0,015	0,090	181681000	2622000
Kuveyt Türk Katılım	0,162	0,010	0,049	104439345	1109838
Ziraat Bankası	0,101	0,011	0,028	649756000	6187000
HSBC Bank	0,152	0,014	0,044	34946955	469931
Türk Ekonomi Bankası	0,115	0,011	0,060	107350168	1070354
Türkiye Kalkınma Bankası	0,237	0,026	0,223	19375000	447000
ORTALAMA	0,150	0,016	0,084	154760052	1675235,889

Ek-3 2018 Finansal Verileri

	Özsermaye Karlılığı	Aktif Karlılığı	Takipteki Krediler Oranı	Toplam Aktifler	Net Kar
Akbank	0,136	0,016	0,041	354682000	5709000
Şekerbank	0,036	0,002	0,049	31321320	86358
Albaraka	0,043	0,003	0,069	42223652	133968
Garanti	0,150	0,017	0,052	399200000	6700000
Halk	0,093	0,007	0,033	378422000	2522000
İş	0,148	0,017	0,041	416387604	6769085
Sinai Kalkınma	0,162	0,020	0,021	38298000	661000
Vakıflar	0,161	0,014	0,041	331355641	4154322
Yapı Kredi	0,142	0,014	0,053	373376000	4668000
BIST ENDEKSİNDE YER ALAN	0,119	0,012	0,044	262807357,4	3489303,667
Anadolu Bank	0,139	0,017	0,068	17505000	309000
Denizbank	0,155	0,011	0,046	197311000	2204000
ING Bank	0,161	0,019	0,052	58519000	1062000
QNB Finansbank	0,181	0,015	0,052	157416000	2410000
Kuveyt Türk Katılım	0,159	0,011	0,025	74232325	869812
Ziraat Bankası	0,152	0,016	0,020	537156000	7961000
HSBC Bank	0,116	0,011	0,053	32811339	335584
Türk Ekonomi Bankası	0,112	0,011	0,042	96997164	1001703
Türkiye Kalkınma Bankası	0,113	0,010	0,083	15714000	160000
ENDEKS DIŞI	0,143	0,013	0,049	131962425,3	1812566,556

Ek-4 2017 Finansal Verileri

	Özsermaye Karlılığı	Aktif Karlılığı	Takipteki Krediler Oranı	Toplam Aktifler	Net Kar
Akbank	0,162	0,019	0,021	341610000	6020000
Şekerbank	0,042	0,004	0,049	31346461	114890
Albaraka	0,100	0,008	0,047	36229077	237093
Garanti	0,166	0,019	0,026	356300000	6400000
Halk	0,160	0,014	0,029	305351000	3725000
İş	0,138	0,016	0,021	362243533	6201279
Sinai Kalkınma	0,171	0,023	0,020	28910000	596000
Vakıflar	0,137	0,015	0,041	270571710	3723383
Yapı Kredi	0,136	0,011	0,044	320066000	3614000
BIST ENDEKSİNDE YER ALAN	0,135	0,014	0,033	228069753,4	3403516,111
Anadolu Bank	0,105	0,012	0,025	18222000	203000
Denizbank	0,162	0,011	0,034	160423000	1902000
ING Bank	0,156	0,016	0,042	52882000	844000
QNB Finansbank	0,143	0,012	0,032	125857000	1603000
Kuveyt Türk Katılım	0,158	0,013	0,018	57123095	673991
Ziraat Bankası	0,183	0,020	0,016	434275000	7940000
HSBC Bank	0,111	0,012	0,098	24627923	308737
Türk Ekonomi Bankası	0,133	0,129	0,032	85758229	1068839
Türkiye Kalkınma Bankası	0,102	0,014	0,017	8983000	128000
ENDEKS DIŞI	0,139	0,027	0,035	107572360,8	1630174,111

Ek-5 2016 Finansal Verileri

	Özsermaye Karlılığı	Aktif Karlılığı	Takipteki Krediler Oranı	Toplam Aktifler	Net Kar
Akbank	0,160	0,018	0,023	294501000	4854000
Şekerbank	0,049	0,005	0,060	23818856	125194
Albaraka	0,100	0,007	0,047	32850738	217609
Garanti	0,154	0,020	0,030	312100000	5100000
Halk	0,126	0,012	0,317	231441000	2558000
İş	0,145	0,016	0,023	313074234	4701206
Sinai Kalkınma	0,143	0,021	0,003	24002000	476000
Vakıflar	0,125	0,014	0,039	212539905	2703042
Yapı Kredi	0,128	0,011	0,048	271135000	2933000
BIST ENDEKSİNDE YER ALAN	0,126	0,014	0,066	190606970,3	2629783,444
Anadolu Bank	0,126	0,014	0,028	14703000	206000
Denizbank	0,148	0,010	0,037	135554000	1401000
ING Bank	0,120	0,012	0,039	49688000	571000
QNB Finansbank	0,127	0,011	0,036	101503000	1203000
Kuveyt Türk Katılım	0,148	0,012	0,026	48476955	541966
Ziraat Bankası	0,187	0,020	0,018	357761000	6576000
HSBC Bank	-0,152	-0,015	0,059	24369416	-356598
Türk Ekonomi Bankası	0,135	0,012	0,030	79727390	941799
Türkiye Kalkınma Bankası	0,092	0,010	0,023	7042000	71000
ENDEKS DIŞI	0,103	0,010	0,033	90980529	1239463

Ek-6 2015 Finansal Verileri

	Özsermaye Karlılığı	Aktif Karlılığı	Takipteki Krediler Oranı	Toplam Aktifler	Net Kar
Akbank	0,121	0,013	0,022	252467000	3229000
Şekerbank	0,041	0,004	0,060	24415966	102649
Albaraka	0,158	0,011	0,024	29561999	302863
Garanti	0,145	0,016	0,032	279600000	3600000
Halk	0,129	0,013	0,030	187729000	87729000
İş	0,107	0,012	0,023	275717584	3082691
Sinai Kalkınma	0,149	0,022	0,004	20735000	407000
Vakıflar	0,122	0,013	0,054	182947124	1930109
Yapı Kredi	0,097	0,008	0,039	235268000	1909000
BIST ENDEKSİNDE YER ALAN	0,119	0,012	0,032	165382408,1	11365812,44
Anadolu Bank	0,094	0,011	0,041	13134000	134000
Denizbank	0,110	0,015	0,040	112886000	859000
ING Bank	0,029	0,003	0,290	49245000	115000
QNB Finansbank	0,080	0,007	0,052	85727000	706000
Kuveyt Türk Katılım	0,130	0,010	0,017	42052507	444681
Ziraat Bankası	0,173	0,018	0,017	302848000	5162000
HSBC Bank	-0,113	-0,010	0,057	31647393	331456
Türk Ekonomi Bankası	0,146	0,013	0,023	71960342	882453
Türkiye Kalkınma Bankası	0,089	0,013	0,016	4774000	62000
ENDEKS DIŞI	0,082	0,009	0,061	79363804,67	966287,7778

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Aybike Tunç
Doğum Yeri – Tarihi	Antalya – 21.08.1995
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Lisesi
Lisans Diploması	Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampüsü-İşletme
Yabancı Dil / Diller	İngilizce (C1 Düzeyi) , İspanyolca (A2 Düzeyi)
İŞ DENEYİMİ	
Projeler	Let's Talk About Sex and Gender, İspanya, 2019
Çalıştığı Kurumlar	Allianz Worldwide Partners– Uluslararası Operasyon Temsilcisi (2015- 2018) Suena Hotels – Krediler Uzman Yardımcısı (2019)